

729-5
32
Ф. И. ВОЛЬФСОН ДА Г. М. БЕГАЛЬ

Н А Р О Д Н Ё
ЗАВЕДАТЕЛЪАСЛЫ
ОТ С Ё Г Т О Р

СЫКТЫВКАР
Комі ыга лезанин
1930 во.

На

Роч

Ф. И. ВОЛЬФСОН да Г. М. БЕГАЛ

Коми-3

2-1060

Народнӧй заседательяслы отсӧгтор

Роч выльы вьльмӧдалӧмӧн вужӧдіс А. И. Корольов

Г.П.Б-ки сӧяз. эвз.
Лнгр. 1930 г.
Акт № 4 1240

Комі ыга лезанін
сыктивкар — 1930

Руководство для Народных заседателей.

Отпечатано в типографии
Коми Госиздата
в колич. 3500 экз.
Облит № 482.
1930

Народ

Народн
да
б

бөрҗы
кодҗас
вөтлөн
ственн
бөрҗы
строки
лөм п
Б
лөөд
җим м
шлен
район
Т
да фа
җыны

I-öd J Y K Ö d.

Народнөй заседательясөс бөрјан ног, налөн правајасыс да могныс

I

Народнөй зае-
дательясөс
бөрјөм.

Народнөй заседательясөн вермө-
ны лоны РСФСР-са став ужалыс
војтыр, кодјас кутөны бөрјысана
да бөрјана правајас; оз вермыны
бөрјысөны народнөй заседательө сещөм војтыр,
кодјасөс судөн судитөма, либө кушөмкө локторјыс
вөтлөма профсоюзыс, либө кушөмкө мукөд обще-
ственнөй организатсияыс. Судитөм пондаыс оз поч
бөрјыныс кытчөз оз помаг мыж кутны судитөм
строкыс, а общественнөй организатсияјасыс вөт-
лөм пондаыс вөтлөмсаыс кујим во тырөм бөрөз.

Бөрјысөмыс нуөдөө сизі: рајонувса карјасын
лөвөдсөны артаган (разверсточная) комиссия, ку-
јим мортыс. Председательыс рајонувса исполкомыс
шлен, сөгөа меставывса прокурорлөн отсаыс да
рајонувса өтик народнөй судда.

Тажө комиссияыс арталас да гетас быд өктө
да фабрикјасө норма — кымын мортыс колө бөр-
јыны народнөй заседательясөсө.

Арталом бѳрас участокса народнѳй судјасѳ мѳдѳдѳыгѳ ведомѳстјас, сјѳ-жѳ ыстыгѳѳны ведомѳстјасыс сельсѳветјасѳ, фабрѳк-завѳдыввса комѳтетјасѳ, воѳнскѳй частјасѳ. Сельсѳветјасыс да мукѳд вылынжык вѳгалѳм организатсјѳјасыс сјѳѳ ведомѳстјасас ѳндѳм колана лыд нарзаседателјасѳѳ бѳрјѳны общѳй собранњѳјас вылын, да спѳсокјасѳѳ мѳдѳдѳѳны судѳѳјаслы.

Нарѳднѳй судѳѳјас спѳсок воѳм бѳрас спѳсок-јасыслыс копѳјасѳѳ мѳдѳдѳѳны утвѳрѳѳтны (рајѳоннѳй) комѳссјѳјаслы.

Ташѳм бѳрјѳгѳм нога законыс петѳс 1926-ѳд воѳ Нојаб 19 лунѳ, сјѳѳс вѳлѳ вынгѳдѳма ВЦК-са 12-ѳд созывлѳн 3-ѳд сессѳја вылын.

Тѳјѳ законѳчыс важ 1922-ѳд вога закон ڳертыс нарзаседателјасѳѳ ез бѳрјѳвны общѳй собранњѳ вылын, а вѳлѳ Ісполкомјас да фабрѳк-завѳдыввса комѳтетјас ѳмпас вѳчасны дај ставыс.

**Нарѳднѳй засѳда-
телјаслѳн пра-
ваныс да могјас-
ныс.**

Нарѳднѳй засѳдателјасѳс судјас дорывв шыпаса суд вылѳ корѳны (алфавѳтнѳй) ѳмпас ڳертѳ. Быд засѳдателъ суд вылын вермѳ пукавны во чѳжнас сѳмын квајт лун, пукавныс лѳѳ орјавлытѳг. Мѳд ногѳн вермас лѳны сѳмын кушѳмкѳ сѳкыджык ѳелѳјас вѳдлалѳгѳн, корковмас еновтлыны мѳдыѳбѳ ѳелѳсѳ, шуам лун мѳд-кежлѳ, секѳ сјѳѳжѳ народнѳй засѳдателјасѳѳ вермѳны корны ѳелѳсѳ рѳшѳтныс, сѳмын ѳелѳсѳ вѳдлалѳмнас ѳужѳдѳгѳн судлы лѳѳ вѳчны засѳдателјас јывѳыс торја шуѳм.

С
мы)
1
верм
2
ужо
суд
мыж
Уг.
шѳјѳ
(
ѳелъ
боѳѳ
колѳ
точ
код
суд
мы)
лѳн
лѳгѳ
ѳтк
дан
жѳ
јас
неѳ
сѳм
ѳел
ста

Оз куѳа бетны бѳик пѳлѳс заседателѳаслы со
мы] вѳсна суд вылас пукавныс:

1. Меѳым унжкѳн во гѳгѳрнас ужалыѳ ѳзыс
вермисны заседателѳавныс;

2. Меѳым заседателѳасыс ез торѳавны асланыс
ужѳыныс дѳркежлѳ. Народнѳй заседателѳас-кѳ
суд вылас пукалѳмыс петитчѳны-пыщѳалѳны—наѳѳ
мыждысѳѳны уголовнѳй закон чукѳр куѳа (1926-в.
Уг. Зак. Чук. 29-ѳд ст.) да штрапунтчѳны куѳим
шѳјтѳѳ.

Служашщѳјјас да робѳчѳјјас — народнѳй заседа-
телѳас суд вылын пукалан кадѳыс ужалан донсѳ,
боѳтѳны асланыс ужаланингыс, суд вылас-кѳ
колѳ муны ылѳ, бетѳѳ щѳщ прогоннѳй дај су-
точнѳй, а крестѳаналы да сещѳм заседателѳаслы,
кодѳас некѳн оз ужавны (безработнѳјјас), бетѳѳ
суд вылас пукалѳмгыс быдлунга дон сымындаѳн,
мыјтѳм лѳѳѳѳѳма сјѳѳ местаас, кѳни заседателѳа-
лѳны. Налы донсѳ мынтѳ судыс. Суд вылын пука-
лигѳн народнѳй заседателѳас кутѳны судѳѳаыскѳд
ѳткоѳ правѳјас да могѳјас, распорѳѳѳителѳнѳй засе-
дањѳѳ вылын, і-судѳѳѳнѳй заседањѳѳ вылын-і, сјѳ-
жѳ і быд пѳлѳс сорњі (вопрос) решѳитѳгѳн, кушѳѳм-
јас сулалѳны суд воѳын.

Сы серѳі народнѳй заседателѳѳс поѳѳ шуны
њѳдырга (временнѳй) судѳѳѳѳѳн, судѳѳѳѳѳѳ торѳалѳ
сѳмын сјѳѳн, мыј сјѳѳ судѳјас вылас оз председа-
телѳав.

Заседателѳ вермѳ (да і колѳ) јуасны суд вылын
став јѳзсѳѳ, кодѳјасѳѳ корѳѳма ѳѳлѳ куѳаыс: корѳы-

өös, кывкутыгөс — гражданскөй делө куза; мыжданаос да дорjanaос — уголовнөй делөяс куза, өвiдiтeлjасөс, експертөс да мукөд корөм jөзөс.

Судiтчыөjасыс-кө суд вылас шыгасны судфa-сө вежны, кык загедатель ас костаныс сijө шыөд-чөм кузаыс төлкуjtасны да петкөдасны асгыныс шуөм — вежны алы не вежны судфaсө.

Решeннөыс да мыжданшуөмыс петкөдгыгө судфa да загедательяс став кост төлкуjtөмөн.

Решeннөыслөн панасыс да помкаыс (мотiвыс) гiжгө ставнаныс төлкуjtөмөн-жө. Решeннөсө лi-бө мыжданшуөмсө петкөдөмнас-кө мыj-кө локтөр судыс вөчас, закон возын лөө кывкутны судфa-ыслы i загедательяслы өтмоза.

Нарзагедатель- Народнөй загедательяслөн да jаслөн ас уж jыгыс судфалөн мөгjасыс оз помаг сөмын бөрjөjас возын судiтчөмөн.

өтчiтываjtчөм. Ужалыс jөзөн бөрjөм загедательяслы да судфajаслы оз ков торjөдчыны бөрjыг jөзгыс. Народнөй судфajас кадыг-кадө асланыс уж jыгыс гельсөветjасын, да ужалыс jөз пөвсын собрaннөjас вылын вөчалөны докладjас. Народнөй загедательяслы на моз-жө колө вөчавны докладjас ассө бөрjыг воjтыр возын.

Сещөм докладjас пырыс ужалыс jөзыс төдмa-саны мiжан сөвет суд уж туjвiчкөд, даj вермa-гны төлкуjtны суд уж jыгыс, кущөмжыка судыс ужалө.

Нарза
jас —
конjа
төдм
воjты
отсаг
Г
лөны
jасас
пөвс
Мыj
инста
да к
мытч
сперт
В
да м
тсijaa
сатсi
судja
нөj э
кавн
Н
оöны
стнөj
шен
шугө
К
а сө

Нарсаэдатель- Сесга-öд народнөй заседатель-
яс — совет за- ясыд суд вылас пукалөмөн вер-
конјасон jöзöс масны төдмагны совет законјас-
төдмодығас. нас да вермасны лоны ужалыс
војтырөс законјасөн төдмөдан ужын суддалы
отсадыгөн.

Гырыс карјасын фабрик-заводјас вылн восга-
лөны совет законјасөн төдмөдан бјуро. Сijö бјуро-
јасас унжык ужнуөдыгыс народнөй заседательјас
пөвсыг.

Мыј лөб воzza Народнөй заседательјас пукалөны
инстантсija суд сөмын медвоzza инстантсija суд
да кассатсija вылын. Воzza инстантсija судөн лыд-
суд. дыггө — көнi делөыс відлаггө став
мытчөдјаснас: судитчызјассө, өвидителјассө да ек-
спертјассө делө кузаыс јуагөмөн.

Воzza инстантсijaа судөн петкөдөм решеньнө
да мыжданшуөмјас вылө позө норазны мөд инстан-
тсijaа судө, кыzi шугө, кассатсионнөй судө. Кас-
сатсионнөй судыс ем губерњаувса да Областувса
судјас бердын да Верховнөй суд бердын. Народ-
нөй заседательјас кассатсионнөй суд вылын оз пу-
кавны, сенi пукалөны кујим судда.

Народнөй судөн решитөм делөјас кассирүтгы-
ооны областнөй судө делөсө-кө решитөма обла-
стнөй суд, секи позө норазны Верхнөй судө. Ре-
шеньнө, либө мыжданшуөм вылас гижөм — норасөмыс
шугө кассатсijaа норасөмөн.

Кассатсионнөй судыс делөсө оз вылпөв відлав,
а сөмын төдмалө вескыдаө-ө решитөма воzza ин-

стантсјаа судыс да ставсө-ө арталөма делөсө
решітігөн. Свідѣтельяс-тө кассатсјоннөј судыд
оз-нын жуаг.

Кассатсјоннөј суд-кө решенъесө либө мыждан-
шубмсө вынбодас, сек сөгга лыфдыгсөны закон
вынө пырөмөн да делөыс лыфдыгсө решітөмнас
помагөмөн.

А кассатсјоннөј суд-кө решенъесө вежас, сек
делөыс бөр бергөдсө воzza инстантсјаа судас,
вылыг відлалөм вылө, сөмын сек оз-нын вермыны
відлавынс важ загедателъясыс да судфаясыс,
кодъяс медвоzсө решітлісны да кодъаслыг ре-
шенъесө вежісны.

Кушб
ланы
скіј
Граж
аја-п
жыг
овмө
С
делө
I кар
Граж
делөј
медг
кон
бура
О
вужө
візонн
медгь
1
шубм
2
фыгсө
3

елөсө
суды

ждан-
закон
бмнас

с, сек
судас,
мыны
жасыс,
ю ре-

II-öd JUK Öd

Гражданскөй Фелөжас жылыг

Народнөй суджасын і губерна-
лөны граждан- увса суджасын воыг воө граждан-
скөй венчөмжас. скөй фелөжаслөн лыдыс век содө.
Гражданскөй фелөжасын овлывлөны быд өкасаыс:
аја-піја, лібө кык вок судитчөны өтласа ембур
жывыс. Гіктжасын народнөй суджасө јона пырө
овмөс јукөм куца гражданскөй фелөжас.

Сөгга өні воыг-воө содө кага көрым перјана
фелөжас. Тащөм фелөжасыс јона содөны лыднас
і каржасын.

Гражданскөй Вузасөм-нөбасөм уж да промыш-
фелөжас жылыг ленностъ вермөны пагкавны да кре-
медгырыг за- пыда пукавны сөмын государствоса
конјасыс. влагтыс-кө нөбасыг-богтагыгјассс
бура вічө быдсама нелучкіжасыг.

Овмөс нуөдан вылө політіа (НЭП) вылө
вужөмганъ лежалөма бура уна законјас, кодјас
вічөны јөзыслыг ембур кутан правасө. На піыг
медгырыг законјасыс со кушчөмөг:

1 ВЦК-лөн 1926-өд вога мај 29-өд лунга
шүөм — аскежеа ембур кутан права жылыг;

2 Гражданскөй закон чукөр — вынаөн лыф-
дыггө 1923-вога Јанвар 1-лунганъ;

3 Вексельјас жылыг положениеө:

4. Гражданскöй суд нуöдöм жылыг закон чукöр;

5. Трестјас жылыг положеннö, да мукöдтор. Сегга-öд торја законјас кыңыс нöшта емöс і местнöй властјаслөн шуöмјас: Рајісполкомлөн, Обісполкомлөн, да Крајісполкомјаслөн. Шуам, Москуаын патера жылыг шыöдчöмјас решітчысöны Мöскуаса сöвет шуöм серті.

Гражданскöй суд нуöдан закон чукöрын 3-öд стаѣтаас шуома: судлы фелöјассö решітны быѣ колö робоче-крестанскöй правітельство вынкутана законјас да распораженејас куѣа, да меставывса влстјасөн ледны вермана шуöмјас ерті. Сіқкö сöвет законјастö судлы колö тöдны. Кор міјан закон шуö суд жылыг, шуöмыс оз семын інмы судфалы öтнаслы, індö щöщ-і народнöй заседательјаслы. Вот мыј понда народнöй заседательјаслы і колö тöдны законјассö, кодјас пондасны паныдаглыны суд вылын фелöјас решітігөн

Судѣа луныг-лунö відлалö фелöјас да законјас, ферт, сіјö сіқнад законјастö тöдö дај гөгөрвоö.

Народнöй заседательö во піас
Мыј колö тöдны суд вылын ужалö сöмын квајт лун
народнöй заседательлы. чöж. Вермас-ö народнöй заседатель
тöдны став законјассö, кодјас куѣа
ковмывлö решітавны фелöјассö? ферт, став закон-
сö заседатель оз вермы тöдны. Көѣ заседатель і
оз вермы помытны быд законлыг пыщкөссö, но
сы понда оз-на поч шуны, мыј заседатель оз вер-
мы мөвпавны да уж бердас сіјöјасöс інмöдны.

ем б
пері
жылы
С
ылö
лөн
сөве
да п
Т
тель;
фелö
Наро
дате
тöдн
власт
ь
нöј
лібö
лібö
щест
ысты
фелöј
бок ö
закон
тöдны
віçна
кор с
Крест
ча шö

Вылынжык ми аҗылим, граждaнскөј җелөүд ем быд сикас. Шуам, патера јылыг җелөјас, көрым перјана, ембур јукөм јылыз, трудөвөј, арендајас јылыг, пөдрадјас јылыг да с.в.

Став җелөүс, көҗ кущөм сјјө җама, решітҗысө ылөссө өтк тујвіҗөн, кущөмөс пуктөма робочөјјас-лөн да крестаналөн власт. Тујвіҗыс (політікаыс) сөветвлаотлөн віҗө робочөјјасөс, батракјасөс, гөл да шөркөҗдем крестанаөс.

Тажө тујвіҗсө сөветвластлыг народнөј заҗедателјаслы колө төдны да суд вылын пукалігөн, җелөјассө решітігөн чорыда нуөдны.

**Народнөј заҗе-
дателлы колө
төдны сөвет-
властлыг поли-
тікасө.**

Суд вылын җелө решітігөн народнөј заҗедателлы оз ков вунөдны, классөвөј віҗ, чорыда нуөдөм, колдөс сөветвласт пуктөма панас пыд-ді. Шуам, судітчөны кущөмкө частнөј төргөвеч государственнөј предпріјатҗөкөд, лібө кооператів керка көҗаіныскөд патера јылыг, лібө мельніча көртымалыг өіктса крестанскөј обществокөд. Суд вылад, җерт, судітчыҗасыд быдөн ыстысөны закон гіжөд вылө. Сөмын судлы колө җелөјастө решітны гөгөрбок арталөмөн, да быдбок өтлаавны законыскөд, сы понда-өд і леҗөма законсө, медем сјјөс олөмө пөртны. Сеоза колө төдны, мыј законјасыд НЕП вылө вужөм бөрын віҗөны і өтка јөзлыг (частнөкјаслыг) інтересјассө, кор сјјө аслас ужөн бур тор вајө обществоас. Крестанскөј общество-кө арендаө җетіс мельніча шөркөҗдем крестанінлы, закон віҗас і мель-

ныклыг правајассө. Мыј понда законыс еокө ви-
час мельныкыслыг правајассө? Со мыј понда: сiјö
вермас вајны матi гөгöрсa обществојаслы бур:
мельнычасө ремонтiрујтас, бурмөдас мельнычаыслыг
ужсө, да с.в. Тащөм дырјыс, ферт, суд пондас
став законнөј правасө мельныклыг дорјыны: сылы-
кө кодкө, шуам, ез мынтыг изөдчөмыг — суд шуас
перјыны. Суд пондас мельныкдор мунны сөмын
сек, кор мельныкыс старатчө аслас ужнас общест-
воыслы. Кор мельнык пондас ужавны сөмын аслыс
бур вајөм вылө, обществоыслы лок вөчөм вылө,
Шуам, мельнычасө оз ремонтiрујт, да сыпонда мель-
нычаыс унжык каднас сулалө; либө мельнык аснаук-
нас лептас изөм дон зев вылө — секи, ферт, судыд
мельныктө вештас сещөм тујвывызд. Крезтана об-
щество шыөдчөм куза, либө прокурор шыөдчөм
куза, судыд договорсө пыр i вынтөммөдас.

Тащөм тујвиъсө indöма гражданскөј закон чу-
көр I-өд стаътаын, көни шуөма: „Гражданскөј пра-
вајассө закон сек виçö, кор сiјö правајасыс оз
кежны ембур кыпөдан тујвиъыс, кодөс налы пук-
төма.“

Тажө ныганас ми көсјам төдмөдны мијан закон-
јас тујвиъөн, кодөс пунктөма советвласт, да кодөн
народнөј заседательјаслы лоө паныдаглыны граж-
данскөј делөјас решиталигөн.

Воçias ми быд өикаса гражданскөј делөјас јыв-
гыс закон бердөаңыс торјөн мөъпалам.

Народнөј судјасө да областнөј судјасө тащөм
өикаса делөјас воавлөны:

1
2
3
4
5
6
7
8
9

Коді ве
ны с
ју

лоө с
служи
жык а
јаысло
көзаин
да ста
ов мөса

Сө
кущөм
корны
төм пр

1. Ембурјукөд жылыг.
2. Виң му лакөм жылыг.
3. Көрүм перјөм жылыг.
4. Ужјөз перјөм жылыг.
5. Патера жылыг.
6. дојмөм-дојдалөмјас жылыг.
7. Трудөвөј делөјас жылыг.
8. Көртымаган (арендные) делөјас жылыг.
9. Пөдрадјас жылыг венјас.

II. Ембур жылыг делөјас

Крестьяна костын ембур јукөм

Ембур јукөмјас медга уна ов-
ливлөны крестьяна овмөсјасын. Кар
Коді вермө нор- лывлөны крестьяна овмөсјасын. Кар
ны овмөс вылын олыөјас костын ембур јукөм-
јукны јасыд шочжыка паныдаглө. Сіјө
он чу- лоө сы понда, мыј ембурыс карса олыөјаслөн,
ј пра- служащөјјаслөн купечјаслөн да кустарјаслөн век-
ы оз- жык ас кежга — өтка. Крестьяна овмөсыд-жө гем-
ы пук- јаыслөн — ставныслөн, абу өтнаслөн крестьян
закон- көчаиныслөн ембурыс, а гемјаыслөн ставныслөн
кодөн да ставныс лыффысөоны өткоф праваа шленөн
граж- овмөсас.

Сөглас тырмытөм вөсна-кө гемја костын лоө
ас јыв- кущөмкө нелучкі, гемја піса быд шлен вермө
тащөм корны өтласа ембурсө јукны. Сіјө — законөн ге-
төм права быд овмөсса шленлөн.

Кызи колө судлы
виждны быд ем-
бур јукана де-
ло выло

Кызи суд виждө тащөм гикаса
делөјас вылас? дерт, быд бок ар-
тавтөг ембур јукана делө решитны
оз поџ.

Зев омөла овмөсыд пондас кыпавны гемја
костын-кө лооны зыкјас. Сөмын мөд бокгаң-кө
виждлыны крестанскөј овмөсјасыд сиз-нын зев пос-
нџикөг. Шөркоџдем овмөсын — кымынкө пласт
вижду, кык-кујим мөс, вөв, душмөд ыж, да ем-кө
порө, чипан, сөвөа мызурө клам. Мыз сөз јукан?
Бур-нын лоө верман-кө өтџк шөркоџдем овмөс-
сыд вөчны кык-кујим гөла олыг овмөсјас. Та пон-
да крестанскөј овмөстө јукөмыд судгаң корө јона
гөгөрбок арталөмөн решитөм. Корөурө көвмас суд-
лы і мөвпавны јукысјаслы јукгөмгыс еновтчөдөм
јылыг. Унаыг овлывлө, мыј суддалөн да загедә-
тельјаслөн бур мөвпалөмыс і бурөдас јукысјасөс.

Сөмын мукөд дырјыс овлывлө буржык јукны,
көџ і ічөтџк овмөсыс. Öд мијан гиктыд век-жө вождө
мунө аслас олөмнас. Том војтыр, кодјас вөвліны
војнајас вылын, краснөј арміјаын, овлывлісны і
ужавлісны сөветвласт дырјі карјасын, најө овмө-
саныс вајісны уна гикаса вылторјас, а пөрыг јөз
другөн оз вермыны вылторјас вылө петны. Се
щөм дырјыс вылторјыс век бөрө пужгө — оз вер-
мы вождө мунны овмөс кыпөдан ужыс. Медым көџ
јукгөмнас і поснәлө — овмөсыс сөмын бур гама выл
көџајин, кооперативјас да мөда-мөдлы отсәган ко-
митетјасыө отсөг богтөмән, өтувја овмөсјасө пы-
рөмөн овмөссө вермас бурмөдны.

бат-
асла
нын
воас
мыс
лыз
Овм
(вош
тыр
јук
жас
Был
Став
Кутө
өткө
Е
лыф
кутө
жө с
ны,
лөма
сек в
ембу
ыжда
кущө
Т
пырт
піас
неды

Мукöд дырjыс овлывлө і сещöмтөр: пöрыс бат-мам діныз торjöдчöны пjяныс. Бат-мамыс асланыс пöрыснысла ужавны, овмöс нуöдны ознын вермыны. Торjöдны-кө најöс, пöрысјас матö воасны. Кықi вöчны? Тащöм дырjыс овмöс јукöмыскöд колö öтщöщ пуктыны і көрым перjөм јылыз шуөм.

Овмöсö пырöм Öнi щöкыда сещöм торjöдчöмјас (вошедшие) вö- овлывлöны. Крестанin пi, шуам, тырlөн ембур тулыснас гöтразöма. Тулыс, гожöм, арсö оліс гöтырыскöд. Тöv кejas ужыс бырi, најöткајас абу, овмöс iчöтик. Быд сојыс кажитчö лшнöјөн. Завофитчö пинь-зык. Ставныс öтдортöны моңöс, бöртinas сijöс вöтласны. Кутö-ö торjöдчöм моң ембур јукана права? Қик öткода кутö мукöд шленјасыскöд.

Вiңму закон чукөр 65 стафта сертi овмöс (двор) лыддысгö öтувајадн, сöмын ембур јукан правасö кутö сijö, көдi овмöсас пуктiс аггыс ужсö. Моңжö сöмын öтик гожöм ужалiс. Судлы колö төдмавны, мыј понда моңыс торjöдчöма. Моңсö-кө вöтлöмаöс, а ачыс öтлаас олiгөн бура пыр ужалöма, сек вылö колö судлы вiңны сылыс правасö, да сы пај ембурсö јукны. Мöд делö, кор моңыс аслас ыждалöм куңаыс пышјiс, Оз поч кiөтны овмöс кушöкө ыждалöм вöсна.

Та-ног-жö колö вiллавны делöјас пi-ныв пыдди пыртöм чельдöс јукiгөн. Мукöд дырjыс гемја пiас пi пыдди лiбö ныв пыдди пыртасны да недыр мыгтi зыксыны пондасны. Кутö-ö пыртöм

морт ембур јукана правасө? Секі бара-жө ковмас төдмавны, коді мыжа зыкгөмгыс.

Крестаңа овмөсјас јуклыөбны. Віңму закон чукөрсә 65, 66, 67, 68, 69, 73, 74, 75, 76, 77, 81 да 88 стағтајас берті.

Колө шуны — народнөј суд сомын көлуј да керка-карта јукөм јылыг делөјасө відлалө, віңму јукөм јылыг — віңму комісөіјас решіталөн.

Медым суд бұра вермас артавны
Јукыөјассаң суд вылө вәјөө јукыөјаслыг ембурсө, да петкөд-јукана ембур ны вескыд решеньнө, колө ембур вылас гижөд вылаг опіг.

(опіө.) Опісө суд вылас вәјтөз колө нөшта вынөөдны гелсөветын. Сөгә суд вылын колө јукыөјаслыг јуагны — довлөнөг-ө опігнаныс да сіјө дөңјаснас, кущөмөс пукталөма опіг вылас. Опігнас-кө өтік кывјө јукыөјас оз воны, колө јуагны гвїдїтельјасөс, а медә лөгыд лоө, судыгкө ачыс места вылас ветлөмөн ембурсө відлалас.

Віңму лакөм јылыг да јөзлыг медә јона белө кыптө лок віңпуктөмјәс пощөсјас понда, мукөд дьрјыс јылыг венјас јуклөм пощөстө јөз му доргыд дафө-ыд муртса-муртса өшлас дај еновтас. Ферт, ескө му көңәјыныслөн-кө пощөсыс сіјө аслас вөлі, сіјө пощөс пондаыд көзәтө лакны ез сет.

Сөгә делөјас овывлөны өтї сїктөн мөд сїктлыг вің лакөм јылыг. Шуам, сіјө пощас, кыті су јөрсө пощө сїктыс, налөн віңдыс зев еща, а унжыкыс мукөд сїктсалөн.

Ещаніктө өдјөжык пуктасны да кытәурө гу-
јөртө өіктсаыд і вөсталасны, а скөтыд мыјөн пы-
рас, ҕерт, ыцкытөм візјас вылад разөдчас.

Сөгга јөзлыг віз пуктөм-вөдітөм јылыг. Щө-
кыда овлывлө і ташөм гама ҕелөјас. ҕаҕөыд лі-
бө ғөткыыд мунас віз вылад ыцкыны, а туруныс
зорөдын-нын, лібө кык бокҕаыыс ыцкөмаг да ас-
лыс сөмын жынјыс колөма. Народнөј суд, ҕерт,
оз вермы решітны візјас јывса ҕелөтө, сыјылыг
ковмас шыөдчыны візму јукөдө, лібө візму коміг-
сіјаө, а уронсө мынтөм јылыг ксвмас шыөдчыны,
сы јылыг-кө візму комігсіјаыс нінөм оз шу, народ-
нөј судө, сөмын суд вылас ковмас мыдчөдны
справка візму јукөдҕаы, мыј збыль вісө пуктөма
бокөвөј.

Көрым перјөм јылыг.

Кущөм көрым Вылынжык індөма-нын лоі,
перјөмјас ов- мыј көрым перјөм јылыг ҕелөјас
лывлөны. воыс-воө содөны.

Сещөм ҕелөјасыс бара-жө овлывлөны уна
пөлөс:

1. Чельаҕјаслы көрым перјөм јылыг.

2. Верессаы гөтырлы лібө гөтырсаы верөслы,
ужавны вермытөм вөсна, перјөм јылыг.

3. Бат-мамлы чельаҕјассаы көрым перјөм
јылыг.

4. Рөдвужјас костын көрымјас перјыгөм јылыг.

Кагајаслы көрым корсігөн унжыкысө лоө воҕ-
ывв кагаыслыг батсө корҕны. Кывкutyыд век-

жык өткажитчө да ыстыгө мукөд вылө. Кыҗи се-
щөм дырҗыс делөсө решитны? Важ кадө, сар
законҗас серҗи, кага мамгаһыс вөли колө мытчөд,
мыҗ збыл ыгаһ өөктөма. Сөмын кыҗи сижө до-
кажитан? Öд, өөктөмыд ез вөв јөз гинвөҗын.
Кущөм мытчөд-нө, (доказательство) верман вајны
суд вылад? Ескө судитчыҗасыс-кө өөктан кадас
өтлаын вөли олөны, почө вөли индыны, мыҗ өт-
лаын олигөн-пө вермис лоны. Кыҗи доказитны
сижө, мыҗ те өөктөмыд кыкыг-кујимыг адҗыглөмөн?
Ескө важга моз-кө коргысгаһ корны асҗыс өөк-
төмсө доказитны, сек ескө век лоі суд вывгаһыд
мунны шыг кагаөн, немыс лоі ескө шыҗавны,
корны, а зонҗас — кывкутыҗас шпыһҗалиг тырҗи
суд вывзыд петисны.

Народнөҗ суд-жө оз вермы сижө виҗөдны де-
лөҗас вылө.

Тащөм делөҗассө решитигөн су-
Батөс корсана длы унжыкысө лоө сижөн артаҗны,
делөҗас. кодныс судитчыҗас пыҗыг вегкыда
висталөны. Ферт, мед вөјдөр колө төждыҗны
кага вөсна. Кыҗи і висталөма-һин вөли, суд вылад
унжык кывкутыҗыс пыкөө, оз асө батөн кага-
ыслыҗ пукты. Суд, ферт, быд боксаһ мамыслыҗ
висталөмҗассө арталас. Унжыкысө овывлө сижө,
коргысслөн висталөмҗасыс вегкыд, мыҗ понда
суд і бөҗтас сылыҗ висталөмҗассө аслас шуөмас
панас пыҗди. Тащөм тувҗыҗыс судлөн, колө шу-
ны, вегкыд, сы понда, суд вылын увгөмҗасыс зев
шоча овывлө. Тащөм тувҗыҗыс дорҗө нывбабаҗасөс

да кагајасос щыг кулөмыс, а том војтырөс лок-
ногөн балујтөмјасыс велөдө.

Кагалы, баҕ сурөм бөрын,
Кага көрым дон артавгысөсө көрым дон. Артавгысөсө
арталөм кага баҕ мам овмөс сөрті.

Кывкутыгыс-кө ужалө кар вылын, секі век-
жык лоө артавны сылыс докодсө, либө уж донсө.

Кор кывкутыгыс крестанін, сек лоө артавны
сылыс ставовмөссө. Сөмын унжыкысөсө крестанін-
лөң локтан докодыс ічөт өвлө. Сы понда, буржык
лоө крестанінгаң-кө суфитан кага көрымсө сожан-
јуанөн, натураөн.

Крестанінгаң көрым суфитигон оз ков вунөд-
ны, мыј кывкутыгыс — кагаыслөн баҕыс өтнас
овмөссыс, сы понда көрым поҕө перјыны баҕ
вылө воан ембур-пајыс сөмын. Та јылыс зев гөгөр-
воана 1926 воын „гөтрагөм јылыс да семја кост
олөм јылыс“ леҕөм законлөн 56 статҕа висталө:

„Ужалыс крестана овмөс шленгаң кага көрым
перјигөн, сылөн-кө ас кежга најөткаыс оз тыр-
мы көрым вылас, поҕө перјыны кага баҕ вылө
воан ембурпајыс. Сөмын і секі-на поҕө перјыны:

1. Сіја шленыс-кө (кагаыслөн баҕыс) збыл
щөщ нуөдө овмөссө.

2 Поҕө перјыны, сөнгаөн, либө сожан-јуанөн,
но ембурсө өтувја овмөссыс (дворгыс) мырдөн
торјөдны оз поҕ, оз-кө бурөн віҕму закон статҕ-
ҕајас сөрті асныс јукыны“.

Алімента селөјас решітігөн унаыс овлывлө
і сещөмтор: баҕыс кагасө ордас корө, сещөм

дырjыд судлы лоӧ решитны “ӧнија гӧтрабӧм да семја кост олӧм jылыг закон чукӧр„ 33 статта гертi, кӧнi шуӧма:

Кодныс ордын кагалы лоӧ бур, сылы i сетны. Кодныс кагасӧ буржыка виӧасны, мелiжыка да гамӧнжык велӧдасны, судыд сетас сылы-i кагатӧ.

Гӧтырлы верӧсгааныс, либӧ
Верӧсгаань либӧ верӧсыслы гӧтыргааныс кӧрым пер-
гӧтыргаань кӧ- jыггӧ „гӧтрабӧм да семја кост
рым перjӧм кӧ- jылыг“ закон чукӧрса 14 стат-
jылыг. та гертi“. Нуждаjтчыг вермӧдчытӧм

гӧтыр, либӧ верӧс вермӧ корны отсӧг мӧдсааныс, суд-кӧ адӧас, мыj мӧдыс врмӧ мынтыны. Сijӧ правасӧ кутӧны i ужавны вермана верӧс, либӧ гӧтыр, абу-кӧ сijӧ уж вылын. Закон гертi вермӧдчытӧм гозја мӧда мӧдсааныс, кодныс вермасны, кутӧны кӧрым перjan правасӧ ӧтик во чӧж торjӧдчӧмсааныс, ужтӧм вермана верӧс. либӧ гӧтыр кваjт тӧлыг чӧж торjӧдчӧмсааныс. Сӧмын сотсстрахкассаыг сетан пособijӧыг отсӧгыс мед ез вӧв уна.

Кыzi поснi ужавны вермытӧм
Бат-мамлы че- чельад вермӧны бат-мамгаан кӧрым
лабьгаань кӧрым перjӧны, сiз-жӧ вермӧдчытӧм бат-
перjӧм. мам асланыс ужавны вермана ныв-
пиjаныслыг вермӧны кӧрым перjӧны. Кӧрым дон, кыzi i вылынжык нын вӧли indӧма, артавгӧ овмӧс гертi. Сiз-жӧ вермӧны кӧрым перjӧны асланыс внукjасгааныс вермӧдчытӧм пӧль да пӧч, а внук-

җасыс бара-жө пөль-пөчсаңыс вермөны көрым пер-
җыны, бат-мамгыныс-кө оз вермыны перҗыны.

„Гөтрасан да семҗа кост олөм
Рөдвуж кост кө-рымы перҗөм
жылыг.“ закон чукөр 54-өд статҗа
серҗи нурдаҗтчыг уҗавны вермытөм
чоҗ-вок кутөны вермана чоҗ-воксаң
көрым перҗана права, бат-мамсаңыс-кө нинөм
перҗыныс, либө бат-мамныс-кө налөн абу.

ужјөз перҗөм жылыг.

Өнi сiктҗасын восталөма уҗдыған кооператив-
җас. Сельско-хоҗаҗственнөҗ банкҗас пыр госуларст-
во, таҗө кооперативҗасыслы леҗө гөм шөркофдема
да гөла олыг крестаналы овмөснысө кыпөдны от-
сөг сетөм вылө да најөск улакҗас нарҗитөмыг мез-
дыгөм вылө.

Уҗдыған кооператив асгыс могсө вермас пөрт-
олөмө, кор сылөн сөмыс ем, кор госуларство се-
төм сөмыс сылөн оз чин, а содө. Сөкi крестана
i асныс адҗасны сылыг бурлунсө да сы бердө
щөщ җитчасны. Таҗөҗас понда судлы колө топыда
виҗны уҗдыған кооперативҗаслыг интересҗассө.

Кор судө воас уҗдыған кооперативҗаслөн пер-
җыған делө, сiҗөс өдҗөҗык колө решитны. Уҗды-
ған кооперативҗасаң воө унҗыкысө уҗјөз пер-
җан делө.

Вылынҗык вөли-нин индөма, уҗдыған коопе-
ративҗас воҗын сулалө зев ыҗыд мог, а сiҗө мог-
сө најө вермасны олөмө пөртны, налөн-кө гөмныс

оз „сыв“ сы понда налөн ужјөз перјан фелдыс
ödjö вылө решитчызө судьбнөј приказөн, судьб-
нөј приказсө петкөдө судьфа өтнасөн.

dojдалөмјас жылыг.

**dojдалөм жылыг
делөјас.** Народнөј судјасө оз еща вольты-
лы DOJдалөм понда коргыган фе-
лөјас. Керлезыг вылө узөма пө-
рөдан кервылас өшјөм пу, либө пу угигас увжыс
вартөма; керкыскалыглөн кокыс кер улө шедөма,
кыс чегөма; керка лептгөн кодкө вылыгааныс
узөма да дојмөма; пурјасыглөн, либө пурјөн кыв-
тыглөн нилег кер вываань вилдөмөн кокыс, либө
кыс чегөма, оз еща овлывлы уж вылад быдгама
нелучкыс.

Ташөм дојмыг јөз быдөн кутөны права отсөг
перјөм вылө. ферт, кодөс воэвыв сракујтөма, сы-
лы отсөг бетасыс страхкасаыг, а кодөс абу стра-
кујтөма — налы унжыкысө лоө суд пыр отсөгтө
коргыны.

**Мыжыг бетөө
отсөг.** Пурјөн кывтгөн мукөд дырјыс,
кывтыгаслөн көлујыс сотчас. Шу-
ам, чомсө вөлі вөчөма лыскаыс, а кө-
лујыс ставыс чомјас. Полојө, сујөмыг, либө төла
дырјі лыа ді вылө мукөмыг ставныс сынөны, чом
дорө волены оз ештыны. Жар лунө паракөд кин-
гаань, либө асланыс бі-пургааныс чомјыд өзјіс, кө-
лујыс сотчис, либө щыкі, — пурјөн кывтыглөн мед-
бөрја шабурыс да лазјыс ез ло. ферт, ташөм

елдыс судеб-
гама неслучајјассө судлы ковмас артавны быд бок-
гаң. Гашкө шыөдчыөјаслөн ас понданыс сещөм-
торјыс лоі. Овлывлө-өд-і сізі: пур чом воґад ыжы-
да пестыгасны, а агныс чомјад шөјтчыны водас-
ны, узіг костаыд і өзјасны. Коди сетыг мыжа?
Чөмјө-кө водан, чом вомгыд біпуртө кусөд, а ен
песты. Öд, Комілесыд, либө Северолесыд теноыд
біпуртө кусөдны оз вермы.

олыв-
де-
пө-
вјыс
өма,
ныс
кыв-
либө
ама
сөг
сы-
гра-
гтө
ыс,
лу-
кө-
ла
ом
н-
ө-
д-
м
Ташөм нога делөјасыс відлагеөны граждан-
скөј закон чукөрсә 403-өд да 404-өд статҗајас
серті. 403-өд статҗа швө: „Бокөвөјлы, либө бокө-
вөј ембурлы лок вөчыгы колө мынтыны убытка
вөчөм донсө. Мынтыгөмгыс сіјө мынө мытчөдас-
кө мыј ез вермы сіјө лок вөчөмсө дугөдны, либө
сіјө вөлі локсө вөчны права кутө, либө мытчөдас-
кө мыј локыс лоі коргыгыс пондаыс“.

404-өд статҗа со мыј шүө: „мортјас да пред-
пријатіјөјас, ужныс кодјаслөн бокөвөјыслы јона
өпаснө; көрттуј, трамвај, фабрик-заводјас, сотан
(горючими) көлујөн вузасыгјас да с. в. кывкутөны
сіјө өпаснөј торјасгаңыс лок лоөмгыс, оз-кө вер-
мыны мытчөдны мыј локыс лоі кушөм-кө кутны
вермытөм вынгаң, либө коргыгыс ас пондаыс“.

Унжыкысө дојмөмјасыд да ускөҗтөыд овлө гөлө
војтырлөнжык, озыр^ә јөзыд сещөм өпаснөј інјасад
озжык вескавны. Сы вөсна мјан законыд век
арталө ускөҗтө суөм војтырыслыг овмөсө-ембур-
сө. Та јылыг шүөма гражданскөј закон чукөр-
лөн 406 өд ст. 403—405 статҗајас серті көҗ лок
вөчыгыс ескө і абу должөн мынтыгыс, сөмын

сijö ембур сертi да дорјана ембур сертiыс суд вермас щöктыны мынтызныс. Та-сертi тыдалö мыј тащöм фелöјассö решитигөн судлы ковмас кутны классöвöј тујвиъ бура.

Патерајас жылыг венјас.

Патера жылыг фелöјас јонжыкасö воывлöны карса народнöј судјасö. Карјасын зев ödjö содö олыгыс-да вочасөн стрöјитны налы оланiн оз вермыны. Быдөнлы ескö неуна окота паскöдыштны асгыс патерасö. Гырыг карјасын кызи нанъ тырмытöм војасö лöсöдалöны нанъ норма, сiъ-жö-i патерајассö быдөн нормаалöма-јуклöма. Сеоса-öд патераыд абу нанъ, нанъ норматö-öд лöгыд сетавны, вундалiн, веситiн дај ештiс, а патератö он вундав. Кодлы-кö i нормаыс ещажык лöö, кодлыкö i унжык. А сы понда лöоны-нiн венјас.

Патераыг олыгöс пощö ыстыны гражданскöј закон чукöрса 171-öд статъа сертi да 1924-öд вога јјанвар 9-öд лунса ВЦИК да СНК-са iнструктсiја сертi сöмын секи:

1. Кор патераас колö вöчны ыжыд ремонт. Ремонт ештöм бöрас патераас сiјö бөр лезгö, кодöс вöли ыстöма.

2. Кор олыгыс оз мынты олöмөыс донсö. Олöмгыс дон мынтыны сетчö логотнöј кад: робо-чöј, служашщöј да мукöд трудöвöј јöзлы — 2 тöлыг, а кодјас оз ас уж помыг овны — 7 лун сöмын.

3. Кор олыгыс љокногөн асгыс патерасө виçө: ыльöдөмөн, шпальөрјассө когавлө да кулө, патераас пес поткөдлө да с. в.

4. Кор өвик олыг аслас љок ногса олөмнас оз сет ључкi овны мукөд олыгјасысly: јуө, тыш-кагө, дугдывтөг јортјасыскөд љбө кодкөдкө кодалөны, зымгөны, мургөны.

Быдгама коргыгана делөјас.

Судјасад вољывлөны быдгама коргыгөмјаснас:

1. Государственнөј учрежденьнө коргыгө частнөј мортгаң, љбө коопераџивгаң предпріјатіјө котырталөм куға.

2. Вузасөм-нөбасөмзаң коргыгөмјас.

3. Пөдрад договораң коргыгөм.

4. Вузасыг оргаңизатсіјаслөн мөда-мөд костаныс венчөмјасөн.

Ферт, быдпөлөс коргыгөмсө љыдфыны он вермы.

Воçө мi сувтыштлам сецөм гама делөјас вылас, кодјас јонжыка овлөны мiјан судјасын.

Көртымасөм делөйд унжыкысө овљывлө көртымө бөгтөмгыс донсө **көртымасөм** **јылыс венјас.** перјөм јылыс, көртымө сетөм торсө бөр бөгтөм јылыс да неустојка перјөм јылыс. Кор арендаторыс аренда донсө абу кадө мынтөма, сек дон јывгыс да арендасө сетөм торсө бөр бөгтөм јывгыс кокныңд решитны. Неустојка јывгыс өөкыджык.

**Мы сја њеу-
стојкаыс?**

Њеустојка — дон, кодос договор вочнојас косјыгоны мынтыгны, договорсө - кө кодныскө оз олөмө пөртны. Шуам, кыкөн договор вөчисны. Өткыг мөдыслы косјыгс 10 өурс кірпіч аслас сојыг да аслас көлујөн, а мөдыс ксјыгс мынтыны њаңөн кујім кадөн: өтк паж договор вөчигас, мэд паж — 6 өурс кірпіч лөзөдөм бөрын, којмөд пажсө став кірпічсө ештөдөм бөрын. Кодныскө - кө асгыныс косјыгөмсө оз вөчны — оз олөмө пөртны, сек кешлө договорас - жө колө гижны мыјдтакө дон, медем договор торкыслыг сјігс перјыны. Сјігс доныс шугө њеустојкаөн. Њеустојкаыс мынтөмсө мөдыслы убытка вөчөм понда бытө, дај медем кывнысө оз вежны. Міјн гражданскөј закон чукөр серті њеустојкатө позө шуны мыјдта колө, өөмын ыжыд њеустојка, оз - жө поз перјыны, убыткаыс - кө лөма њеыжыд? Та понда гражданскөј закон чукөр 142-өд статта шуө: “Кор убытка лөөи сертыс њеустојкаыс зев ыжыд, сек ужјөза морткорөм куза суд вермө њеустојкасө чінтыны..”

Верховнөј суд Індіс, медем њеустојка перјігөн судјас век арталасны, убытка вәјөмсө, оз - ө њеустојкаыс ло уна, көт ужјөза мортыс сы јылыг і оз шыөдчы.

Мукөд дырјі овлывлө сјісі мы
**Өтув да ас көж- өтк шыөдчөмөн перјөны гоз - мөд
өа отвествен- мортлыг. Сешөм дырјыс суд вер-
ноот. мас судитны, ставныслыг перјыны,
лібө быдөнгаң торјөн - ас кешын перјыны.**

Ө
мөд
А
кывк
Њөба

кык
выла
серт
мыж
жык
нок
лов

Сөвө
каы

сөм
Та
дар
част

лал
слу
ныс
гов

Отувја перјомыс овлө кор став кыв-кутыгыс
мөда-мөд вестас кывкутöны öтмоза.

Ас кежга (долевая) ответственогтыс, — кор быд
кывкутыг кывкутö сöмын ас пај куҗаыс.

Нöбасöм - вуза-
öм. Вузасöм - нöбасöм договор куҗа
перјагана делöыд медгазуг ов-
лывлö. Сен коргыгыс да кывкутыг
кыкнаныс аснысö лыдöоны вескыдöн, мөда-мөд
вылас ыстыгöны договорсö олöмö пöрттöм куҗа.
Ферт, кодныскö öткныс сетыг мыжа, а кодныс
мыжа? Сijöс судлы ковмас гөгөр тöдмавны: кор-
жык договорсö вöчöмаөг, кущöм секи вöлöма ры-
нокыслöн условijöыс да кущöм вежöмјас сijö ус-
ловijöјас гертыыс öнја кадöзыс лöма.

Трудöвöј делöјас.

Совет республи-
каын уҗ - дор
виқöм. Мijан промышленност паскалö,
содö i промышленностас ужалыгја-
сыд, налөн лыдыс. Унжык фабрик-
заводјасыд мijан государстволөн,
сöмын ем i частнöјаслөн да контсегöюннöјјас.
Та герти тыдалö унжык робöчöјыс ужалö госу-
дарствоса фабрик-заводын, ферт, ужалöны-жö-i
частнöј фабрикантјаслы, ремесленникјаслы да с. в.

Робочöј да крегтана государство воҗын су-
лалö ыжыд мог — виқны ужалыгö јöзöс нарптöмыг.

Трудöвöј закон чукөр герти, робочöјлөн да
служашщöјлөн праваныс да медалыгöлөн могјас-
ныс индыгöны трудöвöј, либö коллективнöј до-
говорөн.

**Кѳні да кыҗи вид-
лаггѳны трудѳ-
вѳј фелѳјас.**

Трудѳвѳј фелѳјас торјалѳны му-
кѳд сикаса гражданскѳј фелѳјасыс
сijѳн, мыј најѳ судѳн кыҗи решѳ-
тѳны і прѳмѳрѳтельнѳј да третѳјскѳј
ног видлалѳмѳн. Сы кыҗи торјалѳны і сijѳн, мыј
унжык трудѳвѳј фелѳыс, кѳдѳ воѳ, видлаггѳ нарог-
нѳ лѳгѳдѳм судѳн. Сещѳм нарогнѳ лѳгѳдѳм суд-
јасыс лѳгѳдлѳма сенјасын, кѳнѳ јонжыка овывлѳ
меда уж? Сещѳм трудѳвѳј фелѳыс зев уна воѳ. Сijѳ
нарогнѳ лѳгѳдѳм судыс шугѳ трудѳвѳј фелѳјас
куҗа Сегсѳјаѳн. Народнѳј загедателјас пыффыс
сенѳ пукалѳны постѳјаннѳј шленјас: ѳтѳк профсо-
јузсаґ, мѳд уж јукѳдсаґ. Тајѳ судыс сѳмын тајѳ-
торјѳн і абу ѳткоф, Народнѳј судјасѳн.

Мукѳд трудѳвѳј фелѳыс решѳтчыгѳ і растсе-
ночно - конфлыкнѳј комѳгсѳјаын.

Народнѳј судјасѳ уна фелѳјас
Слуга - наза- вольвлѳ слугајассаґ да кага ви-
јаслѳн да кага зыгјассаґ. Мукѳд дырјѳыс сорлалѳ-
вѳзѳјаслѳн ны трудѳвѳј фелѳсѳ мукѳд сикаса
фелѳјас. гражданскѳј фелѳјаскѳд. Шуам, кре-
станка пырѳс мѳд крестана ѳвмѳсѳ. Уҗалис - олѳс
сijѳ гоз - мѳд во. Сегса мыјкѳ понда ез пондыны
лѳгавны. Кыҗи решѳтны сылыѳ фелѳсѳ? Трудѳвѳј
закон чукѳр сертѳ, алѳ вѳҗму закон чукѳр сертѳ.
Лыффыны сijѳс слуга пыффи, алѳ ѳвмѳсѳ пыртѳм
шлен пыффи?

Мукѳд дырјѳыс вегѳг сѳҗи овывлѳ. ѳвмѳсас вајлис-
ны мѳнѳс олѳс уҗалис сijѳ гѳжѳм-арсѳ да верѳ-
сыскѳд торјѳдчѳгны. Кушѳм права сijѳ пондѳс кут

нѳ
мѳ
лѳ
і
Ун
лѳ
на
ра
тѳ
ем

ны: слуга дон перјана права, алі кызі ов-
мөсса шлен ембур јукана права? Серт, „гжа“
лыбө „уж дыса“ гөтырд оз оялывлы, сы серті
і колө шуны, мыј сіјө овмөсад ез слуга вылө пыр.
Унжыкыссө торјөдчөм гөтырјассаң судө воө ужа-
лөм дон перјөм мogy шыөдчөм. Сецөм дырјыс
налы суд вісталө, мыј најө ез слуга пыфди пы-
равны, а верөссајө мунісны, мыј понда најө ку-
төны мукөд шленјаскөд өтгама права да вермөны
ембурсө сіјө овмөссыс јукны.

ы му-
јасыө
өші-
јскөј
, мыј
арөс-
суд-
ывлө
Сіјө
лөјас
фыс
фсо-
тајө-

стсе-

лөјас
а ві-
алө-
каса
кре-
оліс
ыны
лөвөј
ерті.
өтөм

јліс-
ерө-
кут

III-öd JUKÖd.

Гражданскöј ђелöјас нуöдан ног.

Суд аслас решенъенас старајтчö гражданскöј ђелö кузаыс венчöмыслы пом пуктыны. Сы понда, међым ђелöсö решитöм бöрын судитчыгјасыс сы јылыг мöдпöв оз судитчыны, колö решенъесö јитлыны сещöм помкајаскöд, кодјасöс ескö почö вöли адзыны. Вот мыј понда лөгöдöма öти оама ђелöјас видлалан ног. Сijö ногсö гijöма гражданскöј суд нуöдан закон чукöрын.

**Кызi заводитчö
судын граждан-
скöј ђелö.**

Гражданскöј ђелöјасын, кызi ми i вылынжык-нын адзылим, векжык вен мунö кущöмкö да ембур јылыг. Та понда гражданскöј ђелö заводитчö сöмын кор кодкö-кö шыöдчас судö. Шыöдчöны народнöј судö почö i кывјөн. Областнöј, окружнöј) судын гражданскöј ђелö заводитчö сöмын гijöдөн шыöдчöмөн да нöшта гijöдыс међым вöли кык: öтикыс-судас колö, а мöдсо судыс ыстö кывкутыöмыслы међым сijö воэыв тöдас мыј сыгаң перјöны да вермiс кыв кутны лöөдчыны.

Мукöд дырјыс гражданскöј ђелö вермö заводитчыны i пркурор шыöдчöм куза, лiбö профсојуз шыöдчöм куза, лiбö крегтана кост мöда-мöдлы отсаган комiтет ККов шыöдчöм куза да сiз воэö.

Прокурор унжыкысө панө сещөм фелө, кор вөчөны законлы паныд мунана лөгөдчөмјас. Шуам, кущөмкө Ивановлөн кар вылын ем өтөк керка. Закон сертө (гр. Зак. Чукөрын 182-өд ст.) сижө мөд керка оз-нын вермы нөбны. Но сижө Нотариу сыг асоыс керкасө суггис да нөбис мөд керка. Сещөм нөбөмыс Гр. Зак. Чук. 182-өд ставта сертө лыффысгө не закон сертө вөчөмөн да прокурор шыөдчөм куза лөгөдчөмыс бөр разгө.

Прокурор, либө профсоюз вермөны панны і сещөм фелө. Шуам, робочөј медагис частнөклы кущөмкө уж вылө. Көчаныс сылы ужалөм донсө гетис төлыг кык кымыныг воғө да пондөс лун і вој нартитны. Робочөјыс законсө төдтөм пондаыс да вөтлөмыг полөм понда шыагны оз лыст. Сещөм дырјыс фелөсө вермөны панны профсоюз либө прокурор.

Крестана пөвсын-кө бөднөкөс пондас нартитны кулак, фелө вермө панны мөда-мөдлы отсаван комитет.

Гражданскөј фелөјас куза өктөдјас. Быд перјысана шыөдчөм мынтыгө гербөвөј сборөн да судебној пошлынаөн. Гөль ужалыг војтыр сижө өктөдјассыс мездысгөны. Сөгга өктөдјассыс мездысгөны і ужалөм дон жылыг шыөдчөмјас да көрым перјөм куза шыөдчөмјас.

Кущөм гражданскөј фелөјас, кущөм суд вермө рөшитны. Гражданскөј фелөјас рөшитөсгөны народнөј судын, областнөј (окружнөј) судын, да трудөвөј сөггija судын. На кынқи на ем арбитражнөј

коміссія, кѣні відлагодѣны сещѣм фелѣяс, кор кывкутыгыс-і коргыгыс-і государственнѣй учрежденънеяс.

Кущѣм фелѣяс відлагѣоны народнѣй судын і кущѣм фелѣяс Областнѣй (окружнѣй) судын? Народнѣй суд вермѣ відлавы став гражданскѣй фелѣсѣ кѣні корган доныс абу вылын кык гурсыг.

Корган доныс-кѣ фелѣас кык гурсыг вылын, фелѣсѣ секі відлалѣ Областнѣй (окружнѣй) суд. Сыгы ѳтор Областнѣй (окружнѣй) суд відлалѣ сещѣм фелѣяс, кор фелѣ куѣаыс судѣтѣоны уездывса исполкомъяс, да с. в.

Трудѣвѣй сессіаяасын відлагѣоны быдѣама трудѣвѣй фелѣяасыс, корган доныс кѣт мыѣжда.

Гражданскѣй спор жылыг шыдчыгѣ сіѣ народнѣй судѣ, кущѣм суд участок улын ѳлѣ кывкутыгыс. Кѣрым перѣм жылыг-кѣ шыѣдѣмыс сек поѣ шыѣдѣны аслас суд участокѣ.

Суд вылын фелѣ відлалѣмыс
**Мы лѣ суд вы- лѣ сіѣ, кор суд гѣгѣр бокгаъ жу-
лын фелѣ відла- аѣ судѣтчыгъассѣ коргыгѣс да кыв-
лѣмыс? кутыгѣс, жуаѣ ѳвідѣтельясѣс, экс-
пертјасѣс тѣдмалѣ сіѣ торјасѣс мыј куѣа судѣтѣоны.**

Тажѣ став ужыс вѣчѣѣ став составнас: судѣа да заседательяс дырјі. Судѣбнѣй заседанънѣ вылын фелѣ відлалігѣн да решенънѣ петкѣдігѣн судѣфалѣн да народнѣй заседательяслѣн праваныс да могъясныс ѣк ѳткоѣѣг. Ставныс најѣ ѳтмоза нуѣдѣны решенънѣ куѣаыс ѳтветственностѣсѣ.

Решенъ
кѣ
петкѣ
рас вѣ
Совет
горнѣ
жыс.
Решенъ
нор
народ
дастув
шенънѣ
куѣаыс
суд, сѣ
ѣ кра
Назор
ра
ѣ і м
предге
адчасн
шенънѣ
ны сіѣ
суд пл
лѣ по

IV - JUKÖD.

Уголовнӧй фелӧјас јылыг.

Уголовнӧй фелӧ Міјан овмӧс пагкалӧм кыпалӧм-
лыд чінӧ. кӧд щӧщ воыг-воӧ содӧ народнӧй
судјасын гражданскӧј фелӧ лыд. Уголовнӧй фе-
лӧјас воыг-воӧ чінӧ. Бостны-кӧ Мӧскуа карса
народнӧй судјасыг уголовнӧй фелӧ лыдпасјассӧ,
мі адјам: 1923 воӧ-кӧ бостны 100 фелӧ, 1924 воас
лоі-нын сомын 88, 1925-ӧд воӧ 72. Колӧ шуны
мыј воыг-воӧ нарсудјаслӧн судјитан праваныс паг-
калӧ, мыј понда воыг-воӧ нарсудјас улӧ пырӧны
выл ӱкаса фелӧјас шуам, морт вӧдм фелӧјас, гиль-
ничайтӧм фелӧјас і сіз воӧ. Тӧдчӧ- жӧ уголов-
нӧй фелӧјасыд чінӧны народнӧй судјасад.

Ӧні народнӧй судјасӧ воӧны быд пӧлӧс уго-
ловнӧй фелӧјас. Воӧ вылӧ сельсоветјасын вогга-
лӧны примірітельнӧй камерајас, кытчӧ вель уна кок-
нӧджык фелӧјас народнӧй судјасыг петас. Секі
суда фелӧ лыдыд нӧшта јона пондас чінны нар-
судад.

Кущӧм уголов- Унжык уголовнӧй фелӧсӧ реші-
нӧй фелӧ вермӧ тӧ народнӧй суд. Кызі вылынжык-
вӧдлавны народ- нӧн вӧлі каѣтылӧма.

нӧй суд да кущӧ- Народнӧй судјаслӧн воыг-воӧ
мӧс Областувса праваныс пагкалӧ, воыг-воӧ на улӧ
(окружнӧј.) суд. пырӧ выл ӱкаса уголовнӧй фелӧ-
јас, кодјас вӧліны Областувса (округ) судда улынӧс.

Тажö петкөдлө вот мы: кымын олам, сымын ми-
жан народнөй судјас јонмөны, нарөднөй судјасын
ужалыгјасыс бурмөны. Вот мыј понда Сөвет пра-
вительство воыг-воө нарсудјаслыг правасө і паскө-
дө. Војдөр-кө морт вiөм делөјас, сiльничajtөм де-
лөјас вөліны Областувса (окр.) суд улынөс, өнi
сещөм делөјассө рөшiтөны народнөй судјас. Об-
ластувса (окр.) суд улө өнi колалыны контрево-
лутсионнөй делөјас, бандајас јылыг да сiз воөд.

Кыгаң-жө кыптө сiјө мыжјас
Народнөй судја- вөчөмыс, кодјас луныг-лунө мунө-
сын унжык фе- ны народнөй судда да народнөй
лоыс бытовөј. загедательјас сiнвоэти. ферт, унжык
уголовнөй делөыс панөма пемыд лун вөсна, ло-
ка олөм понда. Луныг лунө народнөй судјас пыр
мунөны сещөм делөјас, кытыг рөмпөштаныг моз
тыдалө гөла олөмыс, пемыдлуныс, вина јуөмыс
да мукөдтор. Вот мыј понда лоө кулигаңитөмыс,
пиныс, тышыс да мукөд пөлөс мыжјас.

Судлы быд делө рөшiтiгөн ковмас бура төд-
мавыны быд бокгаң делөсө да мыжданасө ассө.
Народнөй загедательјас, кодјас суд вылө воөмаг,
сiјө-жө јөз пиыг петөм војтыр, кодјас петөмаөс
i суд воэын сулалысјас, ыжыд уж вөчөны народ-
нөй судын. Налы төдса став олас ногыс, төдса
кодi ас гөллун пондаыс сувтөма аспас мыжыг
кывкутны, лiбө кодi народнө петөма сiјө мыж
вөчөм вылас.

Сөгга колө мөвпыштны i кушөм туј виэ нуө-
дө мијан суд уголовнөй делөјас рөшiтiгөн.

Буржуазнӧй судтӧ-кӧ богтам, најӧ виӧны буржујаслыг правајассӧ, сулалӧны буржуй дор. Мијанжӧ советскӧй суд сулалӧ робочӧй дор, гӧла да шӧркод-дема олыг крестана дор. Мијан советскӧй суд — классӧвӧй суд.

Мы лоӧ судыслӧн классӧвӧй тујвӧчыс?

Народнӧй суд — совет госуларстволӧн орган, орган робочӧйлӧн да крестаналӧн, кодјас аслыныс лӧгӧдӧм советјас пыр бергӧдлӧны госуларствоса влагтнас. Сы понда судлӧн медвоӧрамогыс — сулавны робочӧй да крестана госуларство дор. Емӧс-ӧд-на быдсама лок јӧзыс-кодјас влагт вылас лӧгалӧны, кодјас помыг оз поӧ бур видчыгны. Ссещӧм јӧзыс асланыс ужданыс воча муноны советвлагтлы, торкӧны влагтыслыг ужсӧ. Ссещӧм дырјыд судлӧн мог — сувтны паныд лок вӧчӧмыслы да виӧны обществолыг интѣрессӧ. Секи лоӧ нуӧдӧма револуцӧннӧй законност.

• Сӧз-кӧ судлӧн мог — артавны быд бокгаӧ: ем-ӧмыжыс мыжданаыслӧн да зев-ӧ ӧпаснӧ сӧз мыжыс совет госуларстволы. Сы бӧрын ковмас-тӧдмавны и мыждана јывгыс, асјывгыс: мыјсама морт сӧз. Судлы ковмас артавны сӧз-жӧ быд бокгаӧ: важса олӧмсӧ, кушӧм помкајас понда мыж вӧчӧмыс лоӧ, гӧгӧрвоӧмӧн алы ез сӧзс вӧч.

Тажӧјасӧс тӧдмалӧм бӧрын суд кужас сылы индыны мыжданшуӧм, медем кывкутыгсӧ мӧдыс сӧзс вӧчӧмыс велӧдны.

Народнӧй судјасын абу еща и ссещӧм делӧјас, кӧнӧ мыжданајасыслӧн мыжыс лок вајӧма сӧмын

ӧтка
сӧм
гыс-н
ны
сещӧ
сещӧ
госуд
чајтӧ
сы в
бура
јона
лӧн
дыр-ӧ
ӧс
л
вӧлі
но
ныс
лісн
нӧј
с
тны
вӧлі
ӧн
лиш
в
када
с
Емӧ
воӧд

бур-
|жан-
da
скöj

рст-
da
бгö-
го-
ада
рст-
|яс
бур
му-
сö.
юк
Се-

м-ö
ы-
öд-
рт
ан:
чö-

лы
ыг

ас,
ын

отка воjтырлы. Шуам, вiдчöм, нiмтыгöм, тышка-
гöм да сiз воэö. Сещöм мыжжасгыд, ферт, вöчы-
гыс-кö ужалыг морт, суд оз кут сещöма мыжды-
ны, куцöма мöвпалöмөн велöдны, öлöдны мöдыг
сещöм мыж вöчöмгыс. Кор суд воэын сулалöны
сещöм мыжданајас, кодјаслөн мыжныс öпаснö i
государстволы, шуам, растрата, морт вiбм, гильи-
чајтöм, сiз воэö, ферт, судыд оз кут сек вiзöдны
сы вылö, кöт-i ужалыг воjтыр пiыг сiјö петöма,
бура мыжданшуöмыд секи-жö лоö чорыд. Медга
јона мыждöмыс, лок вöчöмыг öлöдöм могыс, судјас-
лөн мунö свободаыг лшiтöмөн.

**дыр-ö кeжлö по-
эö свободаыг
лшiтны** Револутија бöрын пырыö-пыр,
кор сöмын-на сöветвласт сувтiс кок
јылас, медга ыжыд могыс судлөн
вöли не сöмын вермагны револутијалы врагјаскöд,
но i быдөнкöд, мед кöт сiјö трудöвöј морт, асла-
ныс ужөн сöветвластлы лок вöчiсны либö мешајт-
лисны ужавны секга муртса-на сувтöм револутиöн-
нöј пöрадоклы.

Секи чорыд кад вöли: паныд муныгöс вештыш-
тны вынөн, велöдны сiјöс вöли некор. Свободаыг,
вöли лшiталöны дыр кeжлö.

**öни свободаыг
лшiтан кадыс
век чiнö** Бöртiнас сетчöз воiм, мыј јона
неужадыс дыр кeжас свободаыс лшiтаваны абу
нужадыг, сöмын мед лшiтöм шуöм
кадасö вöли помöз -пукалöма.

Сеöга абу быд мыжыг быт свободаыг лшiтны.
Емөг-i мукöд мыжпыкöдјас: мырдөн ужöдöм, јöз
воэын јанöдам да сiз воэö.

Кушдөм сикаса делөјас медга јона воалөны народнөј судјасө.

Өтка војтырөс мыжалан делөјас.

Нымтыгөм, вид-чөм да нөјтөм вооны уголовнөј делөјас нымтыкуза делөјас. гөм, видчөм да тышкагөм жылыг. Тащөм делөјасыс сизкө виқөдны, бытө нинөм оз-и сулавны: кушдөм-нө судлы мог, кытөнкө-кө кыкөн пнагөны да укөрајтчөны? Тази виқөдны тащөм делөјас вылө оз поф. Овлывло мукөд дырјыс сутажникјас, кадјас суд вылас виқөдөны плет вылө моз, медым мөда-мөдсө сижө „плетнас шковкнытывтавны“, сөмын сещөмыс зев шоч овлө. Ужалыг мортлы оз зев кажитчы судөз норасны, абу-кө пөгибө-нин воөма. Тащөм ичөтик делөјасгаңыс, кадын-кө он примит мера, он-кө решит везкыда, вермас лоны ыжыд делө.

Кызи колө судлы решитны өтка ыс судитчысјасыс, өткоф гөлын-кө крегаңинјас. Лөкө воөмас кушдөмкө **лаң делөбас.** межагаң, либө му бөргаң. Медым најөс кызкө бурөдны, кыкнанныслыг жуаоны да медга бур верман-кө, мипитөдны. Сөмын овлывлө сизі, мыј војтырыд сетчөз дөзмөмаөг, некыз оз мипитчыны.

Сещөм дырјыс ковмас **мыжаыс**лы сетны сещөм мыжпыкөд, медым сижө оз јона скөрмөд да дорјанаыс мед оз вермы сижөс елтны, сөмын мед егкө

сижө м
мыж
слуга
ныс,

Рабк
өөлкө
де

Ја

гама

лок у

пыр,

В

судө.

өөлкө

спетс

сө до

лөж

петөм

сөмын

гөлөм

асгын

С

лыг п

касө

коді

нынөм

О

Сиктј

сijö мыжпыкөдыс најос лаңтөдiс. Мөд фелө, кор мыжданаыс кулак, а дорјанаыс сълөн казак лiбө слуга. Сещөм дырјiыс оз-ј ков зiльны најос бурөдныс, көтi-и мыжалыгыс мiрiтчө-нiн.

Рабкорјас да Совет государствоiн асгыс ов-
велькорјас жылыө мөссө кыпөдөмыс оз во гөлөм вылас
фелөјас. врагјаслы.

Јавө најө оз лыгтны паныд мунны, сөмын быд-
гама локсө зiлөны вөчны гугөн. Сещөмјасыслөн
лөк ужыс унжыкыгсө јөзагө сөмын газетө гiжыгјас
пыр, кодјас шугөны рабгелкорјасөн.

Вегкыда гiжомгыд оз ещаыг најо кыскавлыны
судө. Народнөј судјаслы оз ков вунөдны, мыј раб-
гелкорјаслы ужавны гөкыд, кулакыд да лөжнөј
спетсыд суд вылад быдгама ногыс кужөны агны-
сө дорјыны да омөлтны рабгелкортө нiмтыгөмыг,
лөж вiгталөмыг. Муртса вермана гiжыгыд, кодi
петөма крестана пiыг, лiбө робочөј пiыг, кодјас
сөмын-на бостөмаөг перө-ручкасө асланыс вегкыд
гөлөмныс понда, ферт, оз вермыны сещөма вiзныс
асгыныс дорнысө, кызи кулак да мукөд сещөм јөз.

Судлөн ыжыд мөг — бура вiзны рабгелкорјас-
лыг праванысө да мөгнысө. Сөмын кодi перө-руч-
касө бостөма асгыс чужөм боксө тупкөм ради да
кодi зiлө гөлөмгаң советвласт дор ужалыг јөзөс
нiнөм абуыг лакны, налы колө iндыны асгыс iнсө

Кульiгаңiтөм.

Оз еща фелө судјасө во-и кульiгаңiтөм жылыг.
Сiктјасын пөштi быд собраңнөјас вылын сы жыл-

ыг і сорні: тө лыффыган керкаын кампузтчөма-
оҕ, то клубыд спектактө торкөмаоҕ, избачтө нөйтны
заводтлөмаоҕ, сҕенө ошөдан газеттө когавлөмаоҕ,
кушөмкө нылөс гртельалөмаоҕ, дафөйдлы килчө
вылас војнад быдҕама кламсө лепталөмаоҕ, туј
куза муніг кості јамщіклыг вөвсө мырфөмаоҕ
да сіғ воқө, став куліганствосө лыффыны он вер-
мы. Медым јонжыка вермаҕны куліганствокөд, кар-
са нарсудјасө лөгөдалөма фејурнөј камерајас,
көні кулігантөм јывгыс фелөјасыс пырыгтөм-пыр-
жө-і видлассөны.

Самөкур пуөм.

Самөкур пуөм
јылыө фелөјас.

1923-1924-өд војасын народнөј
судјаслы лоі јона чорыда вермаҕны
самөкур пуөмкөд. Судитөны вөлі
тајө мыжыг чорыда. Сөмын тыдовтчіс — куш
судөн вермаҕны самөкур пуөмкөд он вермы. Су-
дө јонжыкасө сурөны гөллун понда, самөкур пуыг-
јас: дөвајас да ыжыд семјаа војтыр.

Сегга немөвөјга јуыгјастө қік пырыг-пыр віна
јуөмгыд дүгөдны он вермы. Тајөјас понда совет-
власт востіс роч віна вузалан лавкајас. Медјонасө
советвласт самөкур пуөмкөд вермасө јөз костын
бура јүгдөтчан уж пунктөмөн. Нажөвітчөм могыс
самөкур пуыгтө судыд јүрөдыс оз малав.

Гүгөн віна вуза-
лөмјас.

Мыјөн воггалісны вінаөн вуза-
ан лавкајас, сегаң лоі выль сіка-
са мыж — гүгөн віна вузавлөм, вінаөн
вузасөмөн нажөвітчөм. Ферт, јона паскавны тајө

мыж
ташө
ков
бок

Ві

Налог
ја
ф

кодја
стан
верм
дінө
дын
өг ф
Ба
кодја
гөл
пань

Т
1924
вөр
јона
беле
вөр
војас
„лес
фелө

мыжыс оз вермы, сөмын милітсіјалы да судјаслы тащөм мыжыс мыжданјасө шылөдны јурөдныс оз ков. Судјаслы колө мыжпыкөdjассө корегөн гөгөр-бок артавны да кодөс пощө, мыждыны чорыда.

Візму вот мынтымыг Һужөдчөмјас.

Налог мынтөм-јас куға делөјас. Тащөм делөјассө відлалігөн суд-лы колө төдмавны коді суд воғас тајө мыжнас сулалө: купеч, кулак, кодјас лок куға важсө оз мынтыны, лібө гөль крестанін, кодлы Һелучкі налогсө пунктөмаг да оз вермы мынтыныс. Тајө боксө төдмавтөг, быдөн дінө отмоза гібөдчыны судлы оз пощ. Оз пощ мыждыны гөль крестанінөс Һелучкіа-кө вотсө пунктөмаөг да мынтыныс оз вермы.

Бара-жө оз пощ прощитны купечөс, лібө кулакөс, кодјас лок куға вотнысө оз мынтыны да агнысө гөль тујө пунктөны. Сещөмсө колө топыджыка јурегі паныд малыштны.

Гуғөн вөр пөрөдөмјас.

Тащөм делөјасыс овльвлөны сөмын гіктјасын. 1924-өд воөз тащөм делөыс вөлі зев уна. Гуға вөр пөрөдөмыс, Һерт, јонжыкасө вөлі војна бөрад јона стрөйтчавныд мөдісны да, а леснічествојасыг белета вөр бостны вөлі зев сөкыд. 1923-өд воө вөр овмөс закон чукөр петіс-да Һемельнөј обществојаслы геталсны аслыныс вөрјас, кодјас щуғөны „леса местного значения“, сы бөрын тащөм гама делөјасыс төдчөмөн чініны.

Өні сөмын гырыг фелөјас тащөмыс судөз, воө.

Гугагөм.

Гугагөм куза Сіктјасын да карјасын воыг-фелөјас. воө гугагөм век чінө, сөмын тәјө локторјыс век-на-жө бура јона пагкыф.

Гугагөмјасыд быдсамаыс ем. Мукөдыс щыг пондаыс гугасалөма, мукөдлөн гинмыс зев колыг, мукөдыс гугагөтөгыс овныс оз вермы, көт-һин нөштә ковтом тор, а колө бостны. Быд гугагөгөс өтмоза судитны, ферт, оз поз. Щыг кулан инө гугалөмыс оз поз пукөдны свободаыс лишитөмөн, либө гугагөмөн нажевітчыгөс оз поз колны сөмын јөз возын фивитөмөн.

Быд фелө видлалігөн бара-жө судлы гөгөрбок ковмас артавны: коді гугагөма, мыј понда гугагөма да мыј гугалөма.

Растрата куза фелөјас.

Растрата фелөјас судјасын оз чінны. Растрата јас емөг і кооперативјасын, государственнөј учрежденинөјасын, профсоюзјасын да мукөдлаын. Быд пөлөс сузөйтөм, ферт, оз поз лыффыны растратаөн. Мукөд дырјыс, шуам кооперативса прикащік, оз сузғы аслас суглунтөм пондаыс, либө лок ногса ужалөм пондаыс. Сещөм дырјыс ковмас сіјөс вежны, либө лок ногөн ужалөм мыждыны.

Р
гасө
стрө
гөмс
Р
увја
чоры

воӱ.

Растратаӱн лыффыгӱ кор общественноӱ ден-
гасӱ бостӱма аслыс да аслыс выӱ виӱӱма сӱӱс:
стрӱӱӱчӱма, лыбӱ мукӱдтор аслыс лӱгӱдӱма, лыбӱ
ӱмсӱ јуӱма.

воыс-
тајӱ

Растратајаснад торкӱны гӱм лотајтыгјасыд ӱт-
увја овмӱс кыпӱдӱмсӱ, сы понда судјаслӱн колӱ
чорыдҗыка вермагны тацӱм мыжјасыскӱд.

пон-
мукӱ-
ков-
уфӱт-
гӱ оз
гагӱ-
оҗын

рбок
гуга-

дата
уч-
аын.
рас-
прӱ-
лыбӱ
ков-
ыж-

V-öd JUKÖd.

Уголовнөй делөјас нуодан ног.

Уголовнөй делөјас нуодан ногсө лөгөдөма, Уголовнөй суд нуодан закон чукөрөн.

Кызі панө уголовнөй делөјас.

Кушөм ногөн-жө панө уголовнөй делө?

Быд гражданын, лбө учреждени-
нө, төдөны-кө најө кушөмкө мыж вөчөм, вермө-
ны сы жылыг виставны прокурорлы, лбө судфалы,
следовательлы, милітсионерлы, ГПУ-лы.

Јавітны почө кывјөн висталөмөн, почө і гиж-
дөн, сөмын гижөдсө јавітыгыслы колө кырымавны.

Кырымавтөм гижөд вылө ескыны оз поф. Јаві-
төм бөрас прокурор, судфа, следователь панөны
делө.

Најө вермөны панны делөсө і агныс-кө адфө-
ны мыж вөчөмсө.

**Кызі панө өт-
ка мыжалана
(часного обви-
нения) делө**

Емөг І сецөм уголовнөй делө-
јас, кодјас панөны сөмын дорјана
јавітөм кузаыс. Сецөм делөјасыс:
відчөмыг, нїмтыгөмыг, тышкасөм-
ыг, да поснї дој вөчөмјасыг. Та-
щөм делөјасыс вермөны кусөдгыны, дорјанаыс-
кө сы жылыг ачыс шыөдчас.

В
делө
чөм

делөс
торсө
тсја,

д
кыд
тујал
ган,

М
өн?
лөн.
јас,
Сы
чукө

Мыж
чөдө
пана
јас
мыж
дан
мыј
нал
лөы
код
дан

Вермас делӧас кутчигны і прокурор, інмӧ-кӧ делӧыс щӧц обществоыслы, секи дорjana мiрiт-чӧм куза делӧсӧ кусӧдны оз поз.

делӧсӧ тужалӧм. делӧсӧ решиттӧзыс вождӧр колӧ бура тужавны, чукӧртны став колан-торсӧ делӧ кузаыс. Сijӧ тужалӧмсӧ нуӧдӧ милi-тсija, а гӧкыджык делӧјас кузаыс — следователь.

делӧсӧ тужалӧмыс нуӧдгӧ сijӧн медем ескӧ ве-кыд туж шедӧ мыжсӧ индигӧн. Сы понда делӧсӧ тужалiгӧн колӧ жуазны быд бокгаң, гӧктӧдан бок-гаң, і кокӧдан бокгаң.

Мыјјас вермӧны лоны судебној доказательство-ӧн? Со мыјјас: вiсталӧмјасыс дорјаналӧн, гвiдiтель-лӧн, экспертлӧн, аслас мыжданаыслӧн, документ-јас, кӧлујјас да мукӧдтор.

Сы понда і тужалӧны, медем доказательствојассо чукӧртны.

Мыжалӧм мыт-чӧдӧм да мыж- Следователь ордын-кӧ ем тыр-чӧдӧм да мыж-мымӧн мытчӧдјас кодӧс-кӧ мыжы-данаӧс жуазӧм. кӧ мыждӧм жылыг, сijӧ индас (гi жас) мыжа мортсӧ мыждыны колӧмӧн. Сы бӧртi мыжданасӧ жуӧрӧн корас ас дiнас, лiбӧ ачыс мыж-дана дiнас мунас да мытчӧдас сылы мыжалӧмсӧ, мыј куза богтас кырым. Сы бӧртi жуалас мыжда-налыг — лыдӧдӧ агсӧ мыжаӧн, жуасас кызи-мыј де-лӧыс вӧлi. Став горныыс гiжавгӧ протоколӧ, кодi лыдӧдыггӧ мыжданаыслы да кырмавгӧ мыж-данаӧн да следовательӧн.

Мыжпыкөд.
(Мөры пресече-
ния)

Мыжалом шуом вөчөм бөрын,
мед мыжданаы сследствіjegыс да суд-
гыс оз пышжав, следователь вермас
бөрjыны мыжпыкөдөс.

Мыжпыкөдјас овлывлөны со кушчөмөс: 1) кырым,
2.) пөрука, 3) гортса адрест, 4) стража улө бог-
төм да сіз возө.

Мыжпыкөдсө следователь вермө і вежлавны
аснауKNас, лібө прокурор шөктөм серті

Свідітельјас. Кывгас-кө, мыј делө куҗаыс ем-
бө төдысјас, следователь најөлыс
јуасас. Јуасөм вөзвылас свідітельјаслы віставөө,
мыј лөжөс вісталөмыс агныс вермасны мыжмыны,
да мыј віставны көсјысөны езкыда—богтсө кы-
рым. Свідітельлөн вісталөмыс, ставыс гіжсө про-
токолө да аслыс лысфысгсө, а сы бөрын кырма-
лөны: свідітельыс да ачыс следовательыс.

Экспертјас. Кор вескыд тујсө коргөм куҗа
ковмасны јуасны народнө велөдчөм
јөз (доктор, бухгалтер да мукөд), следователь корө
најөс, кодјас деланас төдмасөм бөрын делө куҗа-
ыс сетөны асгыныс заключеннө

Шобөм. Мукөд дырjыс, вескыд тујсө
коргөм куҗа ковмас шобгыны. Шоб-
сө следователь, лібө мілітсіонер поңатөјас дырjі.
Шобсөм јывзыс бара-жө протокол вөчсө да про-
токолыс кырымавсө шобсігас, поңатөјаснас да
шобана мортнас.

Освидѣтельствову-
тѣм.

Мукöд дырҗыс ковмывлас осви-
дѣтельствуҗтны дорҗанасö, кушöм-
жыка доҗмалöма, лѣбö мыжданасö—
тыр вежöра алы абу. Тащöм свидѣтельствуҗтöмтö,
дѣрт лоö вöчны докторҗас дырҗи.

Дѣло туҗалöм куҗаыс виҗöдö про-
курор. Слѣдователь прокурорлы мө-
куҗа виҗодом. дöдалö копиҗассö аслас вöчöм шу-
öмҗасгыс; прокурор вермö сөтавны слѣдовательлы
indöдҗас, вермö мыжпкöдсö вежны щöктыны
да с. в.

Дѣлö туҗалöмсö кык төлыгы куҗа нужöдны
оз поч. Кор сурö-нын, дѣлöыс-кö зев зуг да кык
тöлыгнас туҗавныс он вермы, почö прокурорлыс
җуалöмөн нужöдны нöшта-на төлыс вылö.

Кусöдöм вылö
дѣло мöдöдöм.

Кор слѣдователь адҗас, мыҗ мыж-
данаыс абу мыжа, лѣбö мыжалан
матерҗалҗассö чукöртны ез вермы,
сек дѣлöсö кусöдöм вылö мöдöдö сүдö. Сиз-жö ку-
сöдöм вылö мöдöдö i мыжыс-кö оз җурды дѣлö
куҗаыс.

Мыжданаыс-кö пышҗалö, слѣдователь розыскö
җавитö, а дѣлöсö сувтöдлöны мыжданасö куттöҗыс.

Туҗалöм пома-
оöм.

Кор дѣлö куҗаыс став колан-
торҗыс чукöртчыгö да дѣлö куҗа-
ыс ставыс тыдовтчас, слѣдователь
сы җылыс чүҗдöдö мыжданасö; сöмын мыждана
сек вермас став дѣлöнас төдмагны да асöыс воҗҗа
виҗталöмҗасö сөдтыны, корны выл свидѣлҗасöс
да сиз воҗö. Слѣдователь-кö адҗас, мыҗ indöм

свидѣтельјассѣ колѣ жуасны — жуасас, а оз-кѣ ков — оз жуас.

Тужалѣм помасѣм бѣрын следователь вѣчѣ мыждана бѣрјакыв, кѣнѣ индѣсгѣ мыжданаыслѣн чужѣмбаныс, мыжыс кодѣс вѣчѣма, Уголов. Зак. Чук. стаѣтаыс, код куѣа мыждысгѣ да куѣѣм судѣн колѣ видлавны, рѣшитны фелѣсѣ.

Помас пасыгѣ: кодјас суд вылас коргѣны, емторја мытѣдјас куѣѣм ем да сѣз воѣѣ.

фелѣ тужалѣм бѣрын прокурор-лѣн вѣ-ѣмјас. фелѣыс мыждана бѣрјакывнас мѣдѣдѣыгѣ прокурорлы. Прокурор-кѣ адѣас, мыј фелѣсѣ абу лучкіа тужалѣма, бѣр бергѣдас следователь-лы аслас индѣдјасѣн. Адѣас-кѣ прокурор мыј фелѣсѣ колѣ кусѣдны, гѣжас асгыс шуѣм да фелѣсѣ шуѣмнас мѣдѣдас судѣ. Адѣас-кѣ мыј фелѣсѣ тужалѣма бура, мыј мыжданаыслѣн мыжыс тыдалѣ лѣгыда, сѣмын мыждана бѣрја кывыс гѣжѣма абу лучкі, секі ачыс гѣжѣ выл мыждана бѣрјакыв да фелѣыскѣд мѣдѣдѣ судѣ. Следователь гѣжѣм мыждана бѣрја кывыс-кѣ лѣгыд, секі сѣз-жѣ мѣдѣдѣ судѣ да жуѣртѣ куѣѣм мыжпыкѣд сы ногѣн колѣ бѣрјыны мыжданаыслы.

дознаѣнѣ ну-ѣдѣм. дознаѣнѣсѣ нуѣдѣны следователь моз-жѣ. Сѣмын дознаѣнѣтѣ тѣлы-гыс куѣа ѣужѣдны оз поѣ, сы бѣрса вѣѣдѣдѣ следователь. дознаѣнѣ ештѣм бѣрын фелѣ-гыс мѣдѣдѣыгѣ, кокнѣджык фелѣ, векыда судѣ, ѣугжык фелѣ следователь пыр. Мыј-нѣ вѣчѣ судыс, кор сы прѣдѣ фелѣыс воѣс?

**Судлөн пöрадок
пуктан заведаньö.**

Фелöсö-кө тујалöма следователь,
фелöыс видлассö пöрадок пуктан за-
веданьö вылын.

Сiја заведаньö вылас пукалöны:
судфа да кык народнöй заседатель. Корсыггö щöщ
i прокурор кор матын.

Пöрадок пуктан заведаньöыс-кө адқас, мыј
мыждана бөрјакывјыс веккыд, сiјö вынгöдас, да
мыжданасö судö сетас, да индас суд вылö колана
јöзсö, да куцöм мыжпыкöд бөрјыггö мыждана-
ыслы.

Пöрадок пуктан заведаньö вылын-кө тыдовт-
час, фелöсö абу қикöз тујалöма, секи заведаньöыс
фелöсö бөр следовательлы бергöдас аслас индöд-
јаснас.

Фелöсö-кө позö кусöдны, пöрадок пуктан заве-
даньö вермö кусöдны.

**Фелö кусöдан
панас.**

Мыјјас серти позö кусöдны уго-
ловнöй фелö? Вылынжык вöли индöма-
нын уголовнöй фелö кусöдгö:

1. Кор тыдовчас мыј мыжданаыс абу мыжа.
2. Кор öтка мыжалана фелö куға дорјанаыс
да мыжданаыс мiрiтчiсны (либö дорјанаыс суд вы-
лас ез лок);
3. Кор мыжданаыслөн мыжыс фелö куғаыс оз
тыдовтчы;
4. Кор мыжданасö мыжалана мытчöдјасыс оз
чукöрмыны. Тајöјас кынқи позö i мукöд помкајас
куға фелöсö кусöдны. фелöыс кусöдгыгö мыжда-
наыс-кө кулö. Овлывлö i сецöм фелö, мыј мыжда-

наыс ем і мыжыс тыдалө, сөмын мыжыс вывті ічөт, судытныс сыыс оз сулав; шуам — өтік шайт дон растратітөм. Тацөм дырјыс суд сіз-жө вермө фелөсө кусөдны.

Кызі судө өет-
өб возвыв ту-
јавтөм фелөјас.
фелө кузаыс-кө нуөдөма дозна-
нө да оледователь вөчөма судө гетөм
јывөыс шуөм, фелөыс пуктыөөө суд
вылө. фелөыс-кө судас веккыда воіс,
лібө мілітсіјаған, секі судфа өтнас вөчө судө ге-
тана шуөм; адзас-кө мыј фелөыс тујавтөг оз шог-
мы, мөдөдас тујавны; а адзас-кө судфа, мыј
фелөсө колө кусөдны, пуктас пөрадок пуктан за-
геданнө вылө.

Суд вылө фелө
лөбөдөм.
Мыжданаөс судө гетөм бөрын,
кујім суткі тыртөз сылы гетөб мыж-
дана бөрјакывөыс, лібө оледователь-
өн вөчөм судө гетана шуөмөыс—копіја.

Најөјас-кө некодыс абу, сек сөмын ыстыгөө јуөр, көні індыөөө мыжыс, кор да көн кутасны ре-
шітны фелөсө. Сы кынзі судфа індө мыжданалы,
мыј сіјө вермө вәјөдны дорјыөөс (защитника) суд
вылө, корны вылө свідітельјасөс

Кор судфа лібө
заөдатель оз
вермыны решіт-
ны фелөсө.
Мукөд дырјыс судфалы аслыс
агсө судвывгыс фелө решітөмгыс
лөбө вештыны, лібө вермасны веш-
тыны судітчөјас:

1. Судітчөјаслы-кө рөдна судфаыс.

2 Судфаыс-кө лібө заөдательыс, лібө налөн
рөдвужыс фелөнас неуна көт гартыштчөмаөз;

3 Судѣаыс-кө делө куѣаыс өвѣдѣтель, эксперт, либө дознаннө нуөдөма, либө воѣзыв тујалөма, либө дорјыдын вөлөма, либө мыждыоын.

Сіѣ-жө судѣа оз вермы делөсө вѣдлавын мөд пөв, сылөн-кө воѣѣа мыжданшуөмыс лөм вежөма.

Кор быт колө делө куѣаыс-кө решѣтѣгас ем мыж-дорјыө. дыз, либө мыжданаыс пельтөм, либө оз лөыда вермы сөрнѣтны-лы, мыј-лы, сек быт колө суд вылө дорјыө.

Судѣбнөј заседаннөнас вежкөд-Судѣбнөј заөв-лө судѣа, но сы понда оз-на поѣданнө да сөнѣ шуны, мыј заөдательјас некушөм заөдательлөн права оз кутны. Заседаннөнас колө ужыс. лө вежкөдлыны сыпонда, медым пө-радок вөлі. Заседательјас судѣакөд өтув вөчөны заөданнө вылын быдгама ужсө.

Мукөд дырјыыс судѣа вермас вунөдны јуаөм-нас мыј сурө, а төдмөдны колө, либө судѣаыс аслас суглун пондаыс сіѣі төдмаліс да оз і јуаө' а заөдательлы сіјө торјыс оз тыдав, сещөм дырјыыс колө заөдательјаслы јуагны, медым делөас төд-чана ставыс вөлі.

Делө куѣаыд, дерт, верман јуагны делөыскөд-кө төдса, а мед делөыскөд вөлін төдса, заөданнөөѣыс колө лыдѣыны делөсө, либө судѣаыслыө јуагны. Судѣбнөј заөданнөсө лөсөдөма, медым јөз гінвоѣын делөсө лучкѣа тујавны.

**Судабној заө-
данъё заводйт-
чөм.**

Фелö тужавны заводиттөз суд
тöдмалö, ставнысö, кодлы колö лок-
ны суд вылö. Сы бöрын суд ин-
дö мыжданалы асгыс правдајассö:
мыј сiјö вермö шыöдчыны выл гвiдiтeлјасöс корöм
јылыг, гвiдiтeлјаслы, експертјаслы да мукöд мыж-
данајаслы вермö гетавны торја јуагöмјас, судлы
вермö гетавны быдгама објаснеңнöјас фелö куҗаыс
да сiз воҗö. Фелö куҗаыс-кö ем дорјана, кодлы
убытка лöма, суд сылы вiсталö корысан права
јывгыс. Сегга суд судитчыгјаслы вiсталö мы ј кущöм-
кö-кö помкајас емöг, вермöны вештыны судфасö,
либо загедатeлјассö. Кодöскö-кö вештöм куҗа-кö
судитчыгјас шыагасны, сiјö шыагöмсö вiдлалöны
сöмын мукöд кык судфасыс, кодјас јылыг шыагiс-
ны сылы аслыс шыагöмсö вiдлавны оз поҗ. Сы
бөртi сегга гвiдiтeлјаслы суд вiсталö асöыныс
могныссö да кырымпас бөгтö, сегга ыстыгöны
торја жырö.

**Судөн фелö
тујалöм**

Судөн фелö тујалöм пангыгöгö
фелö куҗаыс судфа доклад вöчöм-
гань. Сегга суд мыжданаöс јуалö,
лыдö-ö асö мыжаөн. Мыжданаыскö аслас мыжыс
оз сугы, суд вермас судөн тујалöмыг воҗöсö дуг-
дыны.

Суд ачыс лөгöдö јуаган ногсö, кодöс кор јуаг-
ны. Мыжданјассö да најö гвiдiтeлјассö, кодјасöс
корöма гледоватeл шуöм куҗа, либо дознаңнö
куҗа, мыждыгыс јуагö дорјыгыс да мыжданагыс
вөјдөржык. Гвiдiтeлсö-кö корöма мыждана, либö

доръыгы шыödчөм куѳа, мед воѳ агныс і жуагас-
ны. Судѳа да заведательяс кор окоѳтасны, секи
і вермөны жуагны кодлыг колө.

Свидѳтельяссө чуксалөны өѳкөн, өѳкаөн-жө
і жуасөны; жуагөм бөрас колөдөны суд вылас,
вермас-на-өд-і воѳө кущөм гурө жувалантор лоны.

Суд-кө тыдовтчөдас свидѳтельяслыг нароонө
лөжөс висталөм, вермас панны мыждана ѳелө на
вылө.

Экспертясөс жуасөны свидѳтельясөс моз-жө, сө-
мын нагаң коргысө бөркыв гижөмөн. Мукөд дыр-
јыс судлы лолывлө ветлыны і мыж вөчан места-
ас, местајассө відлавны-да артавны-да мыј-да.

Судөн ѳелө тужалөм ештөм бө-
Судѳитчысјаслөн рын, ѳелө куѳаыс-кө емөг доръыг
венчөм да мыж да мыждыг, налөн мунө венчөм.
даналөн мед- Первој мыждыг горөитас, сесга ем-
бөрја кыв. кө гражданскөј коргыс, а на бөрын
коргыс. Налөн мыјөн венчөм ештас, мыжданалы
сетгө медбөрја кыв. Сы бөрын сесга суд мунө
совещаньнө жырө мыжданшуөм гижны.

ѳелө куѳаыс став вогроссө суд-
Судѳајаслөн лөн колө відлавны совещабельнөј
совещаньнө. жырын. Сөвещаньнө вылас сөветуј-
төны: мыј суд вылын тыдовтчис, мыжа-ө мыжда-
наыс, кущөм общественнөј значењнө кутө ѳелөыс,
зев-ө өпаснө мыжыс государствоыслы да кущөм
мыжпыкөд бөрјыны мыжданаыслы.

**Мытчөдјас
арталом.**

Унаыг овлывлө, өтүк тор јывгыс
віставлөны кык ног, өтүк свідітель
вісталө өтүк тор, а мөд—мөд тор.
Кодныслы ескыны? Куш законтө төдөмөн сіјө ре-
шітны он вермы, сетчө көлө прівычка. Мукөд ды-
рјыс өтүк тор јылыг кыкөн вісталөны кыкнаныс
разнөја, а вісталөны кыкнаныс веккыда; быдөн
гөгөр боксө аңчө аг ногыс, кызі уж сертгыс да
олөм сертгыс лөгалөма паметіс. Кык мортлыг өт-
чыд јуваелөмаөө, мыј налы дум вылас угө, кы-
ласны-кө најө сорні Гвердлов нима плөшщад јы-
лыг (важ театральнөј) Мөскуаын. Өтүкыс стрөітель-
нөј робочөј шуө мем-пө дум вылө угө большөј
театр, а мөдыс, нывбаба, шуө-зөріңа клумба-пө.
Сіјө клумба јывгыс зев бура вісталіс, а стрөітель-
нөј робочөј клумба јывгыс нинөм оз төд.

Мукөд дырјыс свідітельыс ачыс нинөм оз і төд,
а јуалөм вылад мышлагтөг вісталө,сещөм дырјыс
колө сөмын шуны-сіјө нинөм оз төд.

Мукөд дырјыс гөз-мөд мыждана, лібө свіді-
тельјас ставныс вісталөны қик өтмоза. Сің-жө өв-
лывлө мукөд дырјыс воңыв горнітөмөн өтмоза
вісталөны.

Медым вісталөмјассө веккыда артавны да пыд-
ді пуктыны, колө төдны сетчөс олөмсө.

**Совешщаньнө
вылыи вопрос-
јассө рөшітөм
ногыс.**

Совешщаньнөас веккөдлө сугда,
сөмын вопросјассө рөшітөгөн гөлөс-
сө гөтөны медвоң загедательјас, а
сугда мед бөрын. Таңісө со мыј
понда. Сугда-кө мед воң шыағас,

kodi
түк
веш
gödч
М
неко
гөлө

Мы
п

воа
лоб

дыс
гө

vid

пон

јас

оз

А

(ос

кө

мө

кө

ма

мы

дө

кодi ферт, законјастö töдöжык, да i сек ескö iчö-
тiк грамотаа заведателјасыд асөыс мөвпјассö со-
вешщаннö вылад оз i јавiтлы, сурдфа шуөмкөд лө-
гөдчасны дај.

Мыжданшуөм петкөдигөн сурдфаяслы лантны
некодлы оз поф; мыжданшуөм петкөдөыгө унжык
гөлөс серти, кујiм сурдфа пiас кодарө кыкнас шуасны.

**Мыжданшуөм
петкөдөм.**

Кор став вопросыс рештчыгас,
петкөдөыгө мыжданшуөм. Мыждан-
шуөм колө вежыда iндыны гөгөр
воана кывјөн, кодi кущөм мыжыс мыжыгөгө, кызи
лома мыжыс, мыжа-ө сiјөс вөчыс мыжданаыс.

Кущөм уголовнөј Зак. Чук. стафтаөн мыж-
дыгөгө сiјө мыжыс да кущөм мыжпыкөд бөржыс-
гө мыжданаыслы.

Ферт, мыжданшуөмнад лөө ыстыөны фелөсө
вiдлалiгөн адзылөм торјас вылас. Сурдфаяс-кө
пондасны ыстыөны фелөсө вiдлалiгөн адзытөм тор-
јас вылө, ферт, секi вежыдөн мыжданшуөмсө шуны
оз поф, да сещөм мыжданшуөмтө вежасны.

Кор сурдфа, либө өтiк народнөј
Аснога мөвп заведательыс мыжданшуөмсө петкө-
(особое мнение). дигөн оз өтiк кывјө воны, мукөдыс-
көд кущөм-кө вопрос куфа, сiјө гiжө торјөн асөыс
мөвпјассө.

Сек, ферт, сiјө оз вермы кывкывкутны пет-
көдөм мыжданшуөм куфаыс, неључки-кө сiјөс вөчө-
ма. Аснога мөвпыс пуктыгөгө фелө бердас-жө сө-
мын оз јөзөдгы, вермас сөмын лоны помка пыдди
фелөсө надзор ног вiдлалөм вылө.

Мыжданшуом гижом бõрын сижõ кырмагõõ кујимнан судфанас да јõз воҕын лыҕыгõõ (јõзõдгõõ).

Мыжданшуомас мыжпыкõд кынҕи да гражданскõј искјылыг кынҕи, индыгõõ мыжданшуом вылас норагõм јылыг.

**Мыждан шуом
вылõ норагõм.**

Народнõј судјасõн вõчõм быд мыжданшуом вылõ, быд орõдан шуом вылõ поҕõ гетны касатсија норагõм Областнõј (окружнõј) судса касатсионõј јукõдõ.

Кынҕи обласнõј (окружнõј) суд
видлалõ норагõмсõ.

Областнõј суд фелõсõ оз вылпõв видлав, оз јуаг свифтелјасõс, ни експертõс, оз видлав выл мытчõдјас, ни оз петкõд выл мыжданшуом.

Областнõј суд видлалõ сõмын помалõма-õ тужалõмсõ фелõ куҕаыс, абу-õ народнõј судыс торкõма суднуõдан ногсõ, мыј понда вермиҕ лоны ыҕыд ҕелучкijас фелõ тужалõмас, абу-õ-торкõма законсõ, мыј понда бõрјõм мыжпыкõдыс веҕкыд лоõма да сиж воҕõ.

Касатсионõј судын фелõыс оз вылпõв видлаагы-да, секи народнõј загедательјас оз пукавны, видлалõны кујим судфа.

Областнõј суд вермас вежны народнõј судлыг мыжданшуомсõ, адҕас-кõ ҕелучки вõчõм фелõсõ мõдõдас мõд судõ вылпõв видлалõм вылõ, адҕõм ҕелучкijассõ индалõмõн. Народнõј судлы касатсија судлыг индõдјассõ быт лоõ олõмõ пõртны.

Касатсија суд сиж-жõ, нарсудлыг мыжданшуомсõ ставнас вежтõг, вермõ кокнõдны мыжданаыслы бõрјõм мыжпыкõдсõ.

Кы
касатсија
ыслыг
шуõмы

Надзор
виг

Нас
õ реш
сија су
ҕелуч
плениу

Бор
Ставо
õкыд
ланыд
Сижас
дым в

Ми
закон
К
нõм-н
сещõм

С
оз ве
судõ,
сны,
õзыс

Кык вежөн тыртыз-кө мыжданшуөм ыло кассатсия норакөм оз во, либө кассатсия суд нарсуд-ыслыг мыжданшуөмсө ынгөдөма, секи мыждан-шуөмыс пырө закон ын улө да олөмө пөртгө.

Надзор ног фелө Кассатсия норакөм кынзи фелө
видлалөм. вермас видлаггыны кассатсия судын
i надзор ног воөмөн.

Надзор ног видлалигөн-кө тыдовчас, мыј фелө-кө решитөма нелучки, сек фелөыс пуктыггө кассат-сия судө, а кассатсия судыс-кө видлалөма-нын да нелучкисө абу адзөма, секи пуктыггө областнөј суд пленум ыло.

Боркыв. Тајө нигаас, ферт, став законсө да фелө нуөдан ногсө абу гижөма.

Ставсө гижны-кө зев уна лоө, да i гөгөрвоныс вөкыд лоө. Тани гижөма сөмын мыјөн меда јона ланыдаглывлө народнөј загедатель аслас уж ылын. Сижөясөс народнөј загедательлы колө төдны i ме-дым вермис мөвпавны законјас јывгыс.

Ми-од злам медем народнөј загедательјасыд закон јывгыд гөгөрвоөны вөли јонжыка.

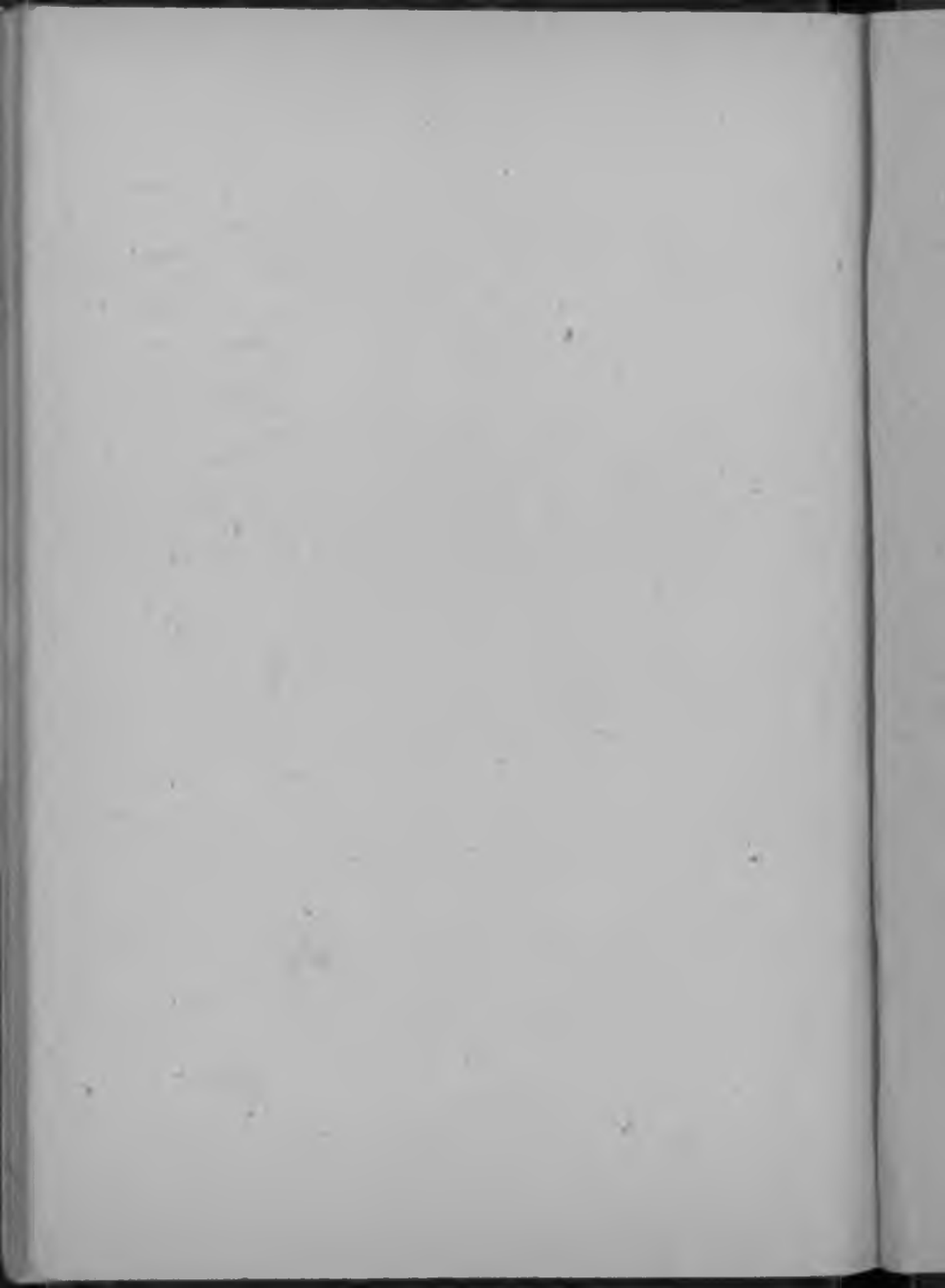
Кызи тајө нигаыс петкөдлө, уголовнөј фелө па-нөм-нуөдөмыд абу зик көккыд. Мыј понда законыс шещөм ногсө лөгөдөма?

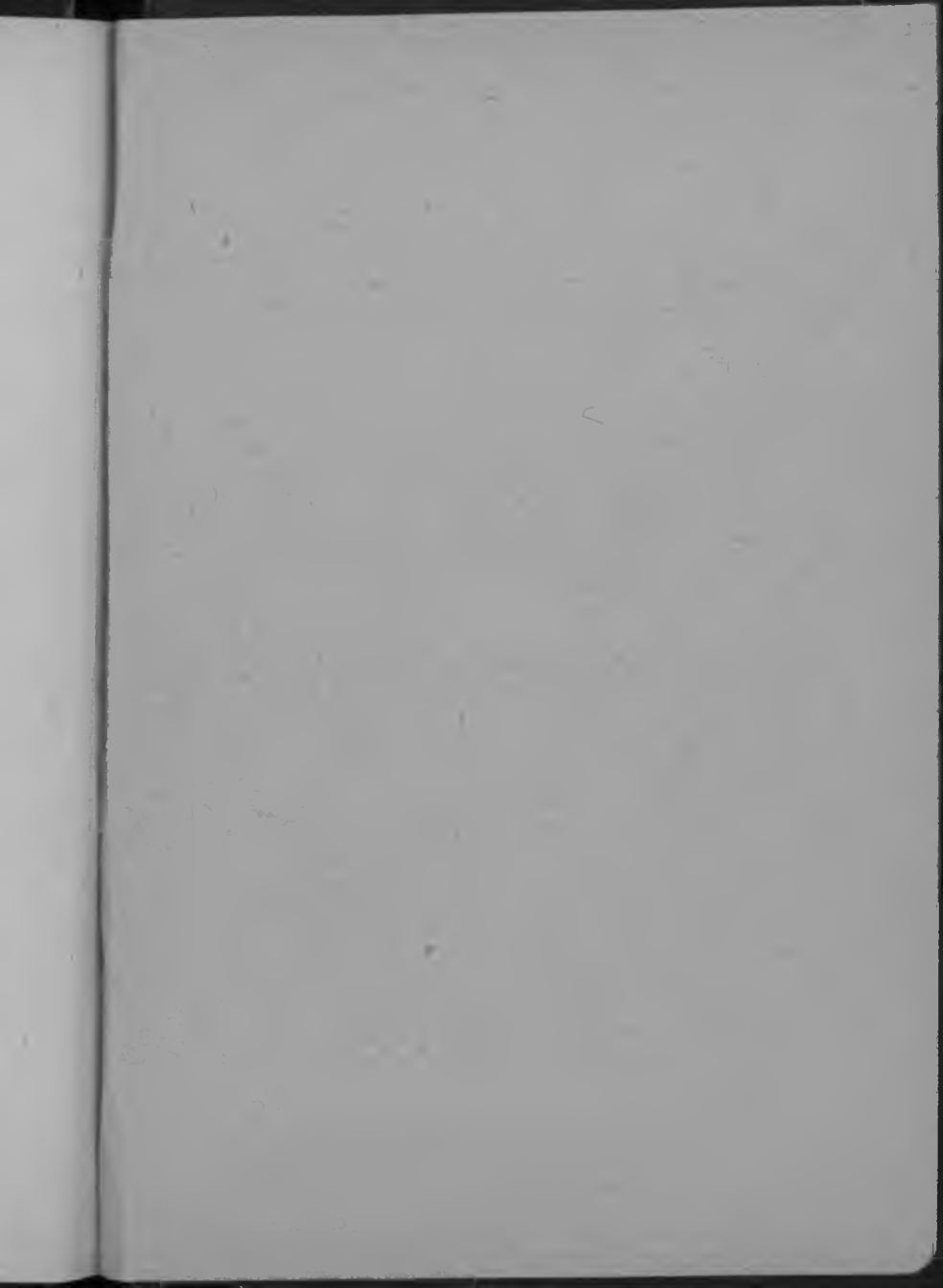
Советвласт вөчө сизи, медем ескө нинөм абуыг оз вермыны неколөс мыждыны, а кодкө-кө сурө судө, медем төдны пондас, кызи сижөс јуасны понда-сны, да кызи агсө дорјыны; мөд-кө медем мыжа јөзыс сизи нинөм мыждытөг оз колны.

Ферт, закон чукöрыс ачыс оз вермы вöчны
сізі, мыј ставсö, кызі гижöма мед вöлі олöмö пöрт-
öма. Сöмын јöзыс-кö тöдö мыјыс, кор да кытчö
норазны-шыöдчыны, секі закон чукöрыд оз кол
сöмын гижöднас, секі лоö пöртöма олöмö.

Янв. № 4698.

вѣчны
и порт-
кытчѣ
изъ колъ

39986

доньс 15 ур.

Коми-3

2-1060